

**Turtagning, överlappning, skratt och samtalstöd
i tre tv-program**

Elina Hämmäläinen
Tammerfors universitet
Fakulteten för språk, översättning och litteratur
Nordiska språk
Avhandling pro gradu
April 2013

Tampereen Yliopisto
Pohjoismaiset kielet
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

HÄMÄLÄINEN, ELINA: Turtagning, överlappning, skrott och samtalstöd
i tre tv-program

Pro gradu -tutkielma, 66 sivua
Huhtikuu 2013

Tutkielmani käsittelee neljää keskusteluissa esiintyvää piirrettä: puheenvuoron ottamista, päällekkäistä puhetta, naurua ja puhujan tukemista äänin tai sanoin. Metodina käytän keskusteluanalyysiä ja materiaalina kolmea *Bettina &* -keskusteluohjelmaa, jotka on nauhoitettu ja esitetty televisiossa vuonna 2010. Ohjelmissa toimittaja Bettina Sångbom haastattelee vieraitaan ja keskustelee heidän kanssaan rennossa ja epävirallisessa tunnelmassa vieraille tutuissa paikoissa.

Tutkielman päätavoitteena on tutkia, kuinka neljä valittua piirrettä ilmenevät materiaalisissa ja kuinka usein keskustelijat käyttävät niitä puhuessaan tai kuunnellessaan. Kuinka puheenvuoro vaihtuu? Kuinka usein keskustelijat nauravat ja puhuvat toistensa vuorojen päälle? Kuinka kuuntelija tukee puhujaa ja ilmaisee kuuntelevansa tai olevansa samaa mieltä? Mikä merkitys näillä piirteillä on keskustelussa? Pälle puhuminen ei välttämättä aina ole häiritsevää eikä nauru ole aina tae mukavasta ilmapiiristä.

Lopuksi tarkastelen, millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä yksilöiden väliltä löytyy sekä onko naisten ja miesten välillä stereotyyppisiä eroja. Puhuvatko ja nauravatko naiset enemmän tai hallitsevatko miehet keskustelua ja puhuvat naisten puheenvuorojen päälle?

Vaikka tv-ohjelmissa keskustelutilanne on järjestetty, puhuvat Bettinan vieraat hänen kanssaan rennosti ja innostuneesti, mikä saa keskustelut vaikuttamaan aidoilta ja luonnollisilta. Tutkimukseni tuloksista selviää, että tutkittujen piirteiden käyttö keskustelussa on yksilöllistä ja esimerkiksi naurun ja keskustelutuen määrässä on suuria eroja eri keskustelijoiden välillä. Kokeneena haastattelijana Bettina Sångbom tukee eniten keskusteluja ja puhuu hieman vähemmän toisten puheenvuorojen päälle kuin hänen vieraansa. Bettina kuitenkin sopeuttaa käytöstään eri vieraiden keskustelutyylin mukaan. Stereotyyppisiä eroja naisten ja miesten välillä ei ole juuri havaittavissa. Ainoa ero näyttäisi olevan, että naiset nauravat enemmän ja pidempiä jaksoja kuin miehet.

Avainsanat: samtal, turtagning, överlappning, skrott, samtalstöd, uppbäckning

Innehåll

1 Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	2
1.2 Material.....	3
1.3 Om transkribering och symboler	5
1.4 Metod	7
1.5 Tidigare forskning.....	8
1.6 Könstereotyper.....	11
2 Arrangerade samtal i teorin och i avhandlingens material	15
2.1 Om arrangerade samtal	15
2.2 Hur fungerar arrangerade samtal i avhandlingens material?	18
3 Fenomen i samtal.....	21
3.1 Språket i samtal.....	21
3.2 Turtagning och överlappning	23
3.3 Skratt.....	27
3.4 Samtalstöd.....	31
4 De valda samtalsdragen i tre intervjuprogram.....	34
4.1 Program 1 – Carl Öhman och Marjatta Leppänen.....	34
4.1.1 Turtagning och överlappning	35
4.1.2 Skratt	37
4.1.3 Samtalstöd	40
4.2 Program 2 – Lenita Airisto och Ingvar S. Melin.....	42
4.2.1 Turtagning och överlappning	42
4.2.2 Skratt	44
4.2.3 Samtalstöd	46
4.3 Program 3 – Antonia Ringbom och Tobias Zilliacus.....	48
4.3.1 Turtagning och överlappning	49
4.3.2 Skratt	51
4.3.3 Samtalstöd	53
5 Sammanfattning.....	56
6 Diskussion	61
Litteratur	63
Elektroniska källor.....	66

1 Inledning

När vi samtalar använder vi tusentals ord men också en otalig mängd av olika ljud och gester. Även tystnad kan ha en stor betydelse i ett samtal, inte ens tala om det hur och när vi yttrar våra ord och gester. Individens sätt att samtala kan förändras med tiden men det kan också hända väldigt snabbt när omgivningen och människor omkring oss växlas. Alla samtalets bas drag följer dock fortfarande med.

Hur ofta skrattar vi egentligen medan vi lyssnar på samtalspartner? Hur stöder vi den som talar eller presenterar vår entusiasm för samtalsämnet? Varför pratar vi i munnen på varandra? Och stör vi kommunikationen med det? Många forskare är intresserade av språkets olika fenomen och olika särdrag i det vardagliga språket. Dessa drag är intressanta för alla människor eftersom man ofta använder dem omedvetet. I denna avhandling vill jag fördjupa mig i samtalets drag, speciellt i dem som man använder för att göra samtalet smidigt, det vill säga turtagning, överlappning, skratt och samtalstöd. Hur använder man dessa samtalets grundstenar och hur påverkar de samtalet? Som material använder jag tre tv-program. I varje program samtalar en finlandsvensk journalist Bettina Sångbom med sina två gäster.

Ytterligare är det intressant att undersöka om det finns skillnader mellan kvinnor och män när det gäller språkbruket. Kvinnor sägs tala, gnata, fnissa och skvallra mer än män men å andra sidan tycks kvinnor vara mer reserverade, villrådiga och blyga än män. Typiskt för kvinnogrupper verkar vara att tala om människor och känslor medan det är mera troligt att män talar om saker. (Nordenstam 1996:32.) Vad är sant? Hurdan sanning finns det bakom dessa stereotyper? Eller finns det? Alla människor är olika och sättet att tala är nödvändigtvis inte beroende av könet. Den största faktoren sägs vara omgivningen där diskussionen sker, för människor tenderar tala mycket kontextberoende. (Norrby 1996:52.) Några undersökningar visar att kvinnor och män har olika sätt att uttrycka sig (Adelswärd 1999; Nordenstam 1996) men å andra sidan visar några nyare undersökningar (Milles 2003, 2008) att likheterna mellan kvinnor och

män är större än skillnaderna när det gäller samtalsstilar. Det är intressant att undersöka stereotyper och ifrågasätta deras sanningshalt och således kommenterar jag på basis av min undersökningsresultat om det verkar bero på könet hur mycket man använder överlappande tal, skratt och samtalstöd.

Jag har disponerat avhandlingen på följande sätt: först presenteras avhandlingens syfte, material och metod samt ges en översikt över tidigare forskning inom samtalsforskning och könstereotyper. Jag redogör också hur jag har transkriberat programmen, som fungerar som material i undersökningen, och hurdana symboler jag använder vid transkriberingen när det förekommer till exempel skratt eller överlappning i talet. I kapitel 2 överväger jag vilka svårigheter man stöter på när man arrangerar inspelningar för att få material för en samtalsforskning och berättar hur arrangerade samtal fungerar i mitt material. I kapitel 3 presenterar jag närmare dragen som är under betraktande i min avhandling. I kapitel 4 beskriver och analyserar jag program som jag har valt som material. I kapitel 5 följer sammanfattning av analysen och i kapitel 6 diskussion kring ämnet och resultatet.

1.1 Syfte

Jag är intresserad av samtal och hur man använder språket när man kommunicerar med olika människor. I vardagliga diskussioner kan man märka olikheter mellan människor beroende av ålder, utbildning, hemort och talsituation. Därtill finns det stereotyper om kvinnors och mäns sätt att samtala. Jag tycker att det är intressant att undersöka stereotyper och därför forskade jag i kvinnospråkets särdrag i min seminarieuppsats på våren 2010.

I den här avhandlingen utvidgar jag synvinkeln och studerar talspråket i samtal och koncentrerar mig speciellt på samtalets drag som för samtalet vidare, det vill säga turtagning och överlappning, skratt samt samtalstöd (se definition av begrepp i kapitel 3). Enligt samtalsanalysens principer såsom de definieras inom teorin Conversation

Analysis (se avsnitt 1.4) finns det ingenting som är obetydligt i samtal (Norrby 1996). Därför är till exempel turtagning, överlappning, skratt och stöd, med andra ord uppbackningar viktiga. Jag tycker att dessa drag hänger ihop för en överlappning kan vara ett skratt eller uppbackning, skratt kan förekomma samtidigt när någon talar samt stöda andra och man kan stöda talaren med skratt eller överlappande tal. Slutligen hoppas jag att jag kan dra några slutsatser av samtalarnas beteende i samtalen samt användningen av de ovannämnda dragen. Varje samtalare behandlas individuellt och till slut granskas om det finns några olikheter eller likheter mellan dem.

Människor i samma situation kan bete sig i någon mån på samma sätt, de liksom speglar varandras beteende och talsätt. Människor brukar också tala mycket kontextberoende och anpassar sig ofta till situationen och stämningen. (Norrby 1996:52.) Användningen av olika samtalsdrag varierar dock mellan program som används som material fast å andra sidan en person, intervjuaren Bettina, är densamma i alla situationer och kan påverka stämningen. Fast det är fråga om intervjuer är samtalen ganska avspände och gäster lägger inte stort märke till inspelningarna (se kapitel 2). Beroende av min metod *Conversation Analysis*, det vill säga *samtalsanalys*, (se avsnitt 1.4) har jag inte några hypoteser som provas mot mitt material utan jag analysera materialet neutralt.

Huvudsyftet i avhandlingen är att undersöka hur sju olika personer använder de valda drag i samtal. Jag räknar också hur ofta det förekommer överlappande tal, skratt och uppbackning i tre tv-program som används som material och hur dessa drag påverkar samtalens stämning.

1.2 Material

Jag vill undersöka naturligt samtal men det är alltid ett problem att få informanter att tala fritt och avspänt. Jag bestämde mig att välja ett intervjuprogram som material eftersom jag tycker att där förekommer det material som är användbart om man vill studera eller analysera språket och samtal. Jag beslutade till programmet *Bettina &* där

Bettina Sångbom intervjuar par som har levt i ett äktenskap eller är släktingar och är därmed förmodligen vana vid att samtala med varandra. Jag tycker att Bettinas sätt att samtala med sina gäster är avslappnat och vänligt. Omgivningen där intervjuerna sker är bekant för intervjuade eftersom Bettina träffar sina gäster till exempel på deras arbetsplatser eller i deras hus. Därmed verkar samtal vara avspänt och situationen autentisk.

Varje program är 35–40 minuter långt och jag har valt tre stycken som material. Programmen är inte direktsändningar utan de har ursprungligen varit längre och har klippts men har inspelats inom några timmar. Man kan dra en sådan slutsats eftersom bland annat kläder, frisyren och mängden dagsljus inte förändras.

I varje program finns det tre personer som tar del i samtalet och jag tycker att det är en idealistisk situation för min undersökning eftersom tre personer utgör en grupp där alla deltagare är med i en och samma diskussion och turtagningen pågår fritt utan en viss ordning (se mer i avsnitt 3.1 och 3.2). Detta är viktigt när man vill studera turtagning, överlappning och uppbackning i ett samtal.

Programmen har hämtats från *Yle Arenans* svenska sidor på internet (<http://arenan.yle.fi>) år 2010. YLE är en förkortning av Yleisradio, Rundradion, som är Finlands public servicebolag för radio och tv. Yle Arenan är en webbtjänst på internet där en stor del av YLE:s tv-program finns tillgänglig efter att de har sänts på tv.¹ Den finskspråkiga delen heter *Yle Areena* och är mer omfattande än Yle Arenan. Eftersom programmen har sänts år 2010 finns de inte tillgängliga fullständiga i Yle Arenans arkiv år 2013.

Bettina Sångbom är en känd finlandsvensk journalist som blev populär i Finland för sin TV-show *Bettina S*. Hennes gäster är huvudsakligen finnar eller finlandssvenskar som jobbar inom kulturbranschen. Gäster intervjuas på svenska men man kan också höra lite finska eller några andra språk bland samtalen. Jag har valt Bettinas program som material eftersom jag vill studera lediga och avslappnade samtal som också är aktuella. I

---

¹ Källan: <http://yle.fi/svenska/oftafragat.php?id=7141>

Bettinas program finns det naturligt prat som kan sägas vara autentiskt. Visst är största delen av intervjuarens frågor i förväg planerade och jag tror att gäster försöker ge en bra bild av sig själva och använder inte till exempel svordomar i programmet (Nylund 2000). Annars anser jag att intervjuerna är naturliga eftersom de inte äger rum i en studio utan i en omgivning som är bekant för gästerna och därför är Bettina egentligen i en roll av en gäst men i denna avhandling avses med begreppet *gäst* de som hon intervjuar. I analysen tar jag hänsyn till gästernas tal men också Bettinas tal eftersom jag antar att Bettina vill skapa en informell och avslappnad intervjusituation och därmed påverkar också gästernas sätt att tala.

I tre program kan man hitta tillräckligt med exempel på de valda särdrag och det är också möjligt att hitta olikheter mellan språkbruket hos kvinnorna och männen eftersom intervjuerna är ganska omfattande och i varje program intervjuas en kvinna och en man. Jag transkriberar intervjuerna helt, det vill säga skriver upp allt som sägs men också det som inte sägs, till exempel pauser och skratt. Miner eller andra yttre drag beskrivs inte eftersom jag bara studerar det som kommer ur informanternas mun.

1.3 Om transkribering och symboler

Transkription är ett sätt att presentera materialet i grafisk form så att man kan granska det noggrant och förevisa skriftligt språkets olika drag men det finns många problem med att transkribera tal eftersom det inte finns några motsvarande bokstäver för alla ljud (Lindström 2008:15). Man måste göra en viss talspråksanpassning för att kunna skriva upp talet som det låter på inspelningen, det vill säga transkribera också ljud som *hmm*, *eh*, *öh* och *ha* som normalt inte förekommer i skriftspråket (Norrby 1996:83).

Jag har gjort en transkription av mitt material genom att lyssna och titta på programmen noggrant och sedan har jag skrivit upp allt som jag har hört samt gjort anteckningar när det förekom skratt, överlappning, pauser och uppbackningar. Jag tycker att det inte är nödvändigt att anteckna alla drag i samtalet, till exempel tryck, intonation eller långsamt

och snabbt taltempo eftersom jag inte studerar deras betydelse i samtalet och jag tycker att på det här sättet är transkriptionen lättare att förstå och de valda samtalens särdrag kommer tydligare fram. Om något drag som jag inte har antecknat påverkar tolkningen av situationen nämns det i texten. I transkriptionen har jag använt kombination av symboler som Catrin Norrby (1996) och Melina Bister (2002) presenterar i sina verk.

Symboler:

((skratt))	ett kort skratt eller en fnissning
((skrattar))	en längre period av skratt
du och jag	ord mellan * -tecken uttrycks med skrattande röst
[ ]	överlappande tal eller ljud
[[	samtidigt inledda yttranden
>>	talarturen fortsätter oavbrutet
(.)	en kort paus
?	frågande ton
!	ropande ton

Med 'ett kort skratt' menas skratt eller fnissning som varar högst en sekund och på motsvarande sätt betyder 'en längre period av skratt' skratt som varar längre än en sekund. Om en informant skrattar mycket långt finns det kommentarer om det inom parenteser, till exempel ((skrattar oavbrutet 5 sekunder)). Sammanfallande tal markeras med hakparenteser på det sättet att en hakparentes markeras i mitten av talarens uttryck där någon annan börjar säga något eller skratta. En hakparentes markeras i början av den överlappande tal och det överlappande yttrandet placeras direkt under yttrandet det överlappar med. Tecknet >> symbolerar pågående tur som fortsätter på en ny rad i transkriptionen. Med en punkt i parenteser markeras en kort paus i en menings slut och frågetecknet symbolerar en fråga och ett utropstecken att något uttrycks med ropande ton.

Karin Milles (2003:26) påpekar att transkriptionssystem som vanligtvis används inom

samtalsforskningen är delvis grafiskt missvisande speciellt om man vill granska sammanfallande tal eller uppbackningar. När man presenterar transkriberat dialogens satser under varandra är det svårt att följa vem som talar oavbrutet, vem talar samtidigt och särskilt de som håller tyst glöms lätt. Jag är medveten om dessa brister och försöker därför göra mina dialogexempel så tydliga som möjligt samt förklara situationer i texten.

1.4 Metod

Min studie bygger på samtalsanalys som är en metod för att studera samtal och samtalsituationer. Det finns olika uppfattningar om samtalsanalysens innehåll men i denna studie använder jag *samtalsanalys* som på engelska heter *Conversation analysis*, oftast förkortad CA. På bakgrunden av CA påverkar de amerikanska sociologerna Harvey Sacks, Emanuel Schegloff och Gail Jefferson som riktade etnometodologins, som är en gren inom sociologin, intresse mot samtal. I CA begränsas analysen till det som faktiskt finns tillgängligt i själva interaktionen och forskaren tar inte hänsyn till yttre faktorer, till exempel sociala eller kulturella. Man sätter inte upp hypoteser i förväg utan bara betraktar saker som deltagarna i interaktionen använder. (Norrby 1996:30–31.)

Enligt Norrby (1996:31) vilar CA på fyra grundläggande antaganden:

1. All interaktion är strukturerad.
2. Alla bidrag till interaktionen – t.ex. ett yttrande i ett samtal – är såväl kontextberoende som kontextförnyande.
3. Alla detaljer i interaktionen är potentiellt av värde och inget kan således avfärdas som irrelevant, slumpartat eller felaktigt.
4. Studiet av social interaktion sker bäst genom att studera naturlig. ”äkta” interaktion.

Med struktur menas inte språklig eller grammatisk struktur utan en slags organisatorisk struktur. I formella samtal kan strukturen vara mer synlig men i informella samtal kan det någon gång verka att turtagningen sker helt slumpmässigt. CA har visat att även alla informella samtal har en tydlig struktur och följer vissa regler. Kontexten i samtal är dynamisk och alla deltagarna förändrar den ständigt. Allt som sägs är i förhållande till det som redan sagts men samtidigt förändras kontexten med det som sägs. I analysen beaktar CA bara den *inre kontexten*. Den *yttre kontexten*, till exempel deltagarnas ålder, bakgrund eller platsen där samtalet sker, tas inte hänsyn till i CA. Det här är en princip som har fått mycket kritik: hur är det möjligt att bortse från bakomliggande faktorer? Men det finns dock många andra viktiga komponenter i samtal utöver ord, till exempel skratt, tonhöjd och ljudstyrka, som man beaktar i CA. Ändå är kontextbegreppet inte helt entydigt och uppfattas ofta lite olika av olika forskare. (Norrby 1996:34–39.)

CA är en kvalitativt inriktad metod som ska vara fördomsfri och förutsättningslös och alla detaljer i samtal är potentiellt relevanta (Norrby 1996:36). Det finns också analyser med CA som utnyttjar frekvensberäkning och är därmed kvantitativa undersökningar. Metoden i min studie är både kvalitativ och kvantitativ eftersom jag beskriver informanternas tal (enligt särdrag som presenteras i kapitel 3) men också illustrerar i en tabell hur ofta dessa särdrag dyker upp i informanternas tal (se kapitel 5). Tabellen gör skillnader mellan informanter tydligare och lättare att märka. Analysen baserar sig på min tolkning av situationerna. Jag kommenterar också slutligen om det finns några skillnader mellan samtalsdeltagarna med hänsyn till deras användning av de valda särdragen. Till skillnad från CA är jag också intresserad av om möjliga olikheter har någon anslutning till kön.

1.5 Tidigare forskning

Det finns flera undersökningar om samtalspråk. Några av dem fokuserar på grammatiken, andra fonologin och dialekt eller något mellan dem. Amerikanska sociologerna Harvey Sacks, Emanuel Schegloff och Gail Jefferson har publicerat många undersökningar om samtal och framför allt förknippas de med samtalsanalys ur

CA-perspektiv eftersom det anses att deras undersökningar lade grunden till CA. En mycket känd forskare inom branschen är också Per Linell som till exempel har undersökt samtal i interaktion i sitt verk *Approaching dialogue* (1998).

Talspråksforskaren Jan Lindström beskriver och analyserar talat språk i social interaktion i sitt verk *Tur och ordning* (2008) och får en slags samtalsgrammatik som resultat. I stället för att ge regler för korrekta satser, beskriver han med autentiska exempel hur talarna använder grammatik. Samtals olika drag har tidigare beskrivits till exempel i några utgivningar av Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet med rubrikerna *Samtalsstudier* (1998) och *Samtal och interaktion* (2002). Nyare litteratur representerar till exempel *Interaktion och kontext. Nio studier av svenska samtal*. (2007) redigerats av Elisabet Engdahl & Anne-Marie Londen och *Interaktionell dialogi* (2011) redigerats av Gustav Bockgård och Jenny Nilsson.

Catrin Norrbys verk *Samtalsanalys* (1996) behandlar också samtals olika drag samt analysering och transkribering av samtal och Anne-Marie Londen ger en översikt av samtalsforskning i sin uppsats *Samtalsforskning. En introduktion*. Maria Green-Vänttinen behandlar samtalstöd, med andra ord uppbäckning, i sin avhandling *Lyssnaren i fokus* (2001) och påpekar att uppbäckning borde ta hänsyn till när man studerar främmande språk.

Det pågår eller har pågått också olika forskningsprojekt kring ämnet samtal. Till exempel i Finland projektet som kallas SVESTRA pågick under åren 1999-2001. Syftet för projektet var att ”utifrån ett kontrastivt perspektiv beskriva dagens svenska i Finland sådan den talas av ungdomar och vuxna i olika vardagliga och institutionella samtalskontexter”². Vid Tammerfors universitet har ämnet samtal tidigare undersökts i en avhandling pro gradu *Analys av tammerforssvenska och nyköpingsvenska ungdomars inervjusvar* av Marjo Kekki som blev färdig år 2006.

---

² Källan: <http://www.nord.helsinki.fi/svestra/svestra.html>

Jämställt språk (2008) är ett verk av Karin Milles som betraktar sätt hur man kan tala och skriva jämställt. Hon presenterar många undersökningar som visar att kvinnor och män talar ofta olika men hon begrundar också orsaker till det och ger råd hur man borde tala och skriva för att undvika stereotypiskt uppträdande. Ytterligare ger Milles (2008:31) ett exempel på en undersökning som visar att attityder har ändrats och människor är mindre fördomsfulla nu för tiden än på 1970-talet.

Samtalsforskaren Viveka Adelswärd har som avsikt att förbättra människornas förståelse för varandra genom att försöka få alla att förstå hur vårt samtal fungerar och hurdana olikheter det finns mellan människornas sätt att använda språk (Adelswärd 1991). I boken *Prat, skratt, skvaller och gräl och annat vi gör när vi samtalar* (1991) beskriver Adelswärd drag som hör till samtalet men inte bara talet utan allt som människan uttrycker i en talsituation. Hon ställer frågor som "Talar män och kvinnor på olika sätt?" och "Vad innebär skratt och pauser i samtalet?" I boken *Kvinnospråk och fruntimmersprat* (1999) fördjupar hon sig speciellt i kvinnornas sätt att tala och uttrycka sig men frågor om olikheter mellan kvinnor och män behandlas också.

Kerstin Nordenstam som är docent i nordiska språk vid Göteborgs universitet har studerat mycket kvinnospråk och dess särdrag och framför allt är hon intresserad av skvaller. I *Skvaller i kvinnliga och manliga gruppsamtal* (1996) studerar hon hur "kvinnor och män med språkliga medel konstituerar gender/kön i samtal i grupper" och om man kan hitta genderspecifika särdrag i kommunikationen (Nordenstam 1996:15). Jag har som avsikt att studera liknande saker i min undersökning. Jag vill granska särdrag i samtalet mångsidigt medan Nordenstam koncentrerar sig huvudsakligen på skvaller.

Kerstin Nordin har undersökt kvinnors och mäns attityder till kvinnliga och manliga talare genom att intervjua både kvinnor och män som jobbar som riksdagsledamöter. Hennes undersökning *Manligt och kvinnligt i talat offentligt språk* (1980) avslöjar att hennes informanter anser att kvinnors och mäns talsätt i riksdagen liknar varandra men det finns skillnader i andra miljöer (Nordin 1980:3). Män anses vara bättre talare men

också krångligare och mer abstrakta än kvinnor som å sin sida anses vara konkreta, mjuka och levande. Några informanter tycker att kvinnor inte talar lika fint som män. (Nordin 1980:6.) Åsikter om att män talar finare än kvinnor kan bero på att det är fråga om offentligt språk i riksdagen. I andra sammanhang är det oftast så att kvinnor anses tala finare än män eftersom det enligt Peter Trudgill (2000:69) är traditionellt mer accepterat att män använder svordomar och tabu-ord än kvinnor (se mer om könstereotyper i kapitlet 1.6).

Alla samtalsforskare strider med problem hur man får lämpliga material. Man måste på något sätt ordna inspelningar och ta hänsyn till många detaljer så att inspelningssituationen inte blir konstlad och onaturlig, eftersom materialet då blir förvanskad. Kent Larsson (1981) har forskat i komponenter som man måste ta hänsyn till när man förberedar en undersökning där man inspelar informanternas samtal. Det är viktigt att arrangera inspelningarna så att samtalet blir så naturligt som möjligt för att resultaten av undersökning blir valid. De här komponenterna tar jag också hänsyn till när jag bedömer trovärdighet av mitt material fast inspelningar för ett tv-program är lite olika än inspelningar endast för en samtalsundersökning.

1.6 Könstereotyper

Det finns många lingvistiska undersökningar som visar att kvinnor och män talar olika eller till och med i några kulturer verkar ha egna språk vilket betyder att de har olika ordförråd, uttrycksätt och använder språkets struktur på olika sätt (Trudgill 2000:64). Även om det är mycket ovanligt att kvinnor och män talar helt olika inom ett samhälle har det diskuterats mycket kring genusbetingat språk. Skillnader kan bero på ålder, etnisk bakgrund eller socialklass men också könet verkar spela en märkbar roll när människornas olika sätt att använda språket har studerats (Trudgill 2000).

Även om många traditionella skillnader mellan kvinnor och män som till exempel social status, arbetsuppgifter på jobbet och hemma delas jämlikare i dag än tidigare är det fortfarande möjligt att finna skillnader mellan kvinnor och män när det gäller

språkbruket och yttranden. Det är inte fråga om något speciellt män- eller kvinnospråk utan skillnaderna beror på hur man använder det gemensamma språket man har (Milles 2008:24.)

Språkforskaren Viveka Adelswärd tycker att språket inte har förändrats så mycket under hundra år utan det finns likadana olikheter mellan kvinnor och män som tidigare (Adelswärd 1999:203) Enligt Adelswärd (1991:83) bekräftar flera undersökningar antaganden om att kvinnor skrattar mer än män. I sina egna studier har Adelswärd (1991:84) märkt att kvinnor också skrattar mer ensamma och att de är ivrigare än män att instämma i skrattet som någon annan har börjat. Med skrattet visar kvinnor sitt intresse och sin uppmuntran och avsikten med det är att motparten känner sig väl till mods (Adelswärd 1991:84).

Kvinnor anses vara mer uppmärksamma på om någon vill ha ordet och de använder frågor för att dra in andra i samtalet. Jämfört med män ger kvinnor mer samtalsstöd och tar större ansvar för att samtalet ska hållas igång. (Adelswärd 1991:117) I undersökningarna av Kerstin Nordenstam (1994) och Karin Milles (2003) framgår det att även om män och kvinnor talar ungefär lika mycket i samtalet är det kvinnor som backar upp mest. Milles (2003:13) tillägger också att det kan vara att kvinnor använder stödsignaler för att visa att de lyssnar medan män backar upp bara när de håller med och därför använder de färre uppbackningar än kvinnor.

Pauserna mellan fraser brukar vara relativt korta i västerländsk kultur och allra kortast verkar de vara hos kvinnor (Adelswärd 1999:29). Det kan vara en orsak till att kvinnor anses tala mycket och fort, eftersom talet utan pauser låter snabbare än talet med korta pauser. Ytterligare är det inte ovanligt att de talar i munnen på varandra eller kompletterar en sats som den andra har börjat. (Adelswärd 1999:34.) Ibland kan det verka vara fråga om en strid eller en maktkamp men ofta när kvinnor talar i munnen på varandra gör de på så sätt eftersom de är entusiastiska. (Adelswärd 1991:44.) Enligt Adelswärd (1999:31–35) följer män ofta ”en talare åt gången”-normen, men de också avbryter talaren oftare än kvinnor gör, speciellt om talaren är en kvinna. Adelswärd

stöder sina påståenden på några undersökningar av andra forskare (till exempel Deborah Cameron, Robin Lakoff och Catrin Norrby) och sina egna erfarenheter.

Några undersökningar visar att män dominerar samtalet när det är fråga om tvåkönade grupper och kvinnor avbryts oftare än män. Trots det verkar kvinnor hålla med och till och med stöda män när de talar och hjälpa dem att erövra den största delen av samtalet. (Adelswärd 1991:117.) Nordenstam (1996:11) nämner att kvinnor ofta uppfattas som mindre auktoritära och enligt Milles (2008:12–13) kan gamla vanor och uppfattningar leda till att män talar oftare och längre på sammanträdet och kvinnor för sin del nickar och hummar till stöd. Framför allt sker det i offentlig miljö att män pratar mer än kvinnor men kvinnor talar mer hemmavid i vardagen (Milles 2008:25).

Förstås varierar människornas beteende och språkbruk vid olika tillfällen och stereotyperna är alltid övergeneraliseringar även om det skulle finnas någon sanning i dem (Adelswärd 1999:205–207). Adelswärd anser att även om vi är antingen kvinnor eller män behöver vi inte vara antingen kvinnliga eller manliga. Stereotyperna borde inte styra vårt beteende eller förhållande till andra människor. (Adelswärd 1999:212.)

Å andra sidan finns det många undersökningar som visar att individens sätt att tala och uttrycka sig är inte beroende av könet och som Karin Milles (2008:31) nämner har fördomarna och stereotyperna minskats under åren. Det är inte ovanligt att män pratar om känsliga personliga problem och har empatiska ingredienser i sina samtal (Nordenstam 1996:131). Anna Malmberg (1985:56) har märkt i sina studier att kvinnor och män som enkönade grupper är ganska splittrade och egentligen är skillnaderna inom en grupp större än skillnader mellan grupper. Hon anser dock att de inte är irrelevant att undersöka skillnader mellan män och kvinnor men det borde göras i kombination med bakgrundsuppgifter, till exempel socioekonomisk tillhörighet och yrke, eftersom det ger mer nyanserad och verklighetstrogen bild av människors språkbruk (Malmberg 1985:58). Också Milles (2003:122) konstaterar att likheterna mellan män och kvinnor är större än skillnaderna när det gäller samtalsstilar. Könen är aldrig slutpunkt eller den enda orsaken för någonting (Nordenstam 1996:133).

Trots allt detta verkar stereotyperna ha en stark ställning i människornas tänkande fast många försöker vara öppna och förutsättningslösa mot nya människor. Det bara händer så lätt att man köper rosa kläder för flickor och talar om bilar med pojkar utan att märka något stereotypiskt i det. Först när en liten pojke vill klä sig i en röd klänning och en flicka vill syssla med tyngdlyftning märker man att stereotyper har brutits. Nuförtiden händer det relativt ofta att individens kläder, yrke, talesätt och hobbyer är inte beroende av könet och därför kan det vara så att stereotyperna inte stämmer i dag, åtminstone inte i den mån som tidigare.

2 Arrangerade samtal i teorin och i avhandlingens material

Talspråksforskaren Jan Lindström (2008) delar samtalet i tre grupper: *vardagliga samtal*, *institutionella samtal* och *arrangerade samtal* (se mer i kapitlet 3.1). I detta kapitel berättar jag mer om arrangerade samtal, eftersom materialet i min studie består av intervjuer som är typiska exempel på sådan. I mitt material har intervjuerna ordnats för att få material för tv-programmet *Bettina &* och därför är situationerna i dessa intervjuer lite olika än i intervjuer som har ordnats bara för att inspela material för en samtalsundersökning. Trots det jämför jag mitt material med arrangerade samtals drag för att bevisa att ett tv-program är lämpligt material för min undersökning. Först presenteras arrangerade samtal i teorin och efter det granskar jag hur arrangerade inspelningar fungerar i mitt material.

2.1 Om arrangerade samtal

Vetandet om att man blir inspelat kan påverka mycket människans beteende och yttranden. Samtalaren kan börja tänka på hurdan bild en lyssnare eller åskådare får om talaren och därför förändra sitt uppförande (Nylund 2000). Kerstin Nordenstam (1998) har märkt i sina egna undersökningar, i vilka hon har spelat in informanternas samtal utan att själv vara fysisk på plats, att människor förhåller sig mycket varierande till bandspelaren. Några betar sig och talar mycket naturligt medan andra vill ha kontroll över situationen och till och med radera delar av samtalet. Speciellt kvinnor samtalar fritt och verkar inte ens minns att de inspelas medan många män är intresserade av inspelningen och någon börjar även tala direkt till forskaren som senare förväntas lyssna på bandet. (Nordenstam 1998:54.) Däremot har Karin Milles (2003:20) inte märkt i sina studier att någon försöker kontrollera eller manipulera inspelningen även om inspelningssituationen liknar Nordenstams inspelningar.

För att få inspelningen vara så okonstlad som möjligt för samtalare måste man ta hänsyn

till många detaljer. Kent Larsson (1981:12–13) nämner sex komponenter som inverkar på situationen: *mottagaren*, *scenen*, *ämnessfären*, *uppgiftens art*, *ramberättelsen* och *inspelningspersonalen*. Larssons uppsats *Om arrangerade inspelningssituationer* består av problemventilering, det vill säga vad borde iakttas när man vill inspela samtal, och redovisning av några inspelningssituationer som har utformats och provats för ett projekt som kallas *Barnets språkliga identifikation* (Larsson 1981).

Larsson (1981) anser att den viktigaste komponenten är *mottagare*, en person som informanten talar med. Mottagaren kan vara en annan eller flera andra informanter, då är det fråga om *gruppsamtal*, eller den kan vara en intervjuare. Samtalets stämning, talets mängd och dess formalitet beror mycket på vem som är mottagaren eftersom avståndet mellan informanten och mottagaren spelar en stor roll. Om forskaren vill nå en autentisk omgivning är det bästa att använda *slutna grupper* där informanter känner varandra för då blir samtalet lättare informellt och avslappnat. Om man granskar samtalet i en *öppen grupp* där deltagare inte är bekanta för varandra är det viktigare att kontrollera att samtalsämnet är klart för deltagare om forskaren vill att samtalet pågår smidigt. I en intervju är det intervjuarens uppgift att bete sig så att informanter kan anpassa sig i stämningen, det vill säga samtal kan bli officiell eller informell. Avståndet mellan informanten och mottagaren är mer eller mindre *symmetrisk* eller *asymmetrisk* och det påverkar också samtalet. Situationen är symmetrisk om deltagare känner sig jämlika och asymmetrisk om det känns att någon dominerar situationen vilket händer lätt i en intervju. (Larsson 1981:13–14.)

Med termen *scen* menas lokal och tid. Om forskaren letar efter en informell situation är det bästa att välja en plats som är hemtam för informanter och kanske bjuda deltagarna på en kopp kaffe. Gruppmedlemmarnas placering på platsen har också betydelse för interaktionen. Att sitta i cirkelformen anses ge de bästa möjligheterna för alla deltagare att tala med varandra och därmed ökar den talaktiviteten. Men det som är svårast att kontrollera i arrangerade inspelningar är inspelningsapparat för det finns en stor risk att apparatur stör ledigt samtal om informanterna fäster för mycket avseende vid den. Ändå är det mot de etiska reglerna att göra dolda inspelningar. Tid har en sådan betydelse att

man kan anta att samtal blir mera avspänt när det har pågått en stund och därför lönar det ibland att låta informanter tala med varandra innan man börjar inspelningen. (Larsson: 1981:15–16.)

Valet av *ämnessfären* måste vara lyckad för att få informanterna att samtala tillräckligt. Teman måste väljas så att alla har samma möjligheter att tala om det och avstånden mellan deltagare håller sig symmetrisk. Ibland fungerar samtalet bättre om talarna själva får välja ämnet, speciellt när det är fråga om slutna grupper. Det är också vanligt att ett nytt ämne dyker upp plötsligt när till exempel telefon ringer eller en utomstående person kommer på platsen. Då är det fråga om *mellanspel*. (Larsson: 1981:16–17.)

Uppgiftens art är ett komplement eller precisering av ämnet och det inverkar på samtalets formalitetsgrad. Larsson (1981:17) nämner sex delvis överlappande huvudtyper om hur ämnet kan behandlas i arrangerade inspelningar: 1. textläsning 2. sakorienterad redogörelse 3. personorienterad redogörelse 4. samtal 5. problemlösning och 6. handling. I de två sistnämnda typer är talaktiviteten *sekundär* eftersom talet har ett konkret mål. I de fyra förstnämnda *talprimära* typerna har man inget direkt motiv för talet. (Larsson 1981:17.) När forskaren vill inspela informanternas vardagspråk lönar det sig att välja någon av typer 3-6 eftersom informanterna brukar delta mera ivrigt i samtalet när ämnet är personligen viktigt för dem. Talet är mer spontant och autentiskt när ämnet behandlas som personlig berättelse samt till och med mer informellt om ämnet uppväcker starka känslor hos informanten. (Larsson 1981:18, Labov 1970:170–171.)

Ramberättelsen ger ett motiv eller syfte för inspelningen och avgör informanternas förväntningar och därmed kan deras beteenden vara beroende av berättelsen. Om informanterna antar att det är språket eller yttranden som forskas i (språkorienterad ramberättelsen) lägger de märke till *hur* de talar men om det är ämnet i fokus (ämnesorienterad ramberättelse) funderar de mer *vad* de säger. (Larsson 1981:19–20.)

Nästan samma gäller *inspelningspersonalen* som inspelningsapparat; den måste vara

så omärkbar eller naturlig del av situationen som möjligt. Om forskaren är fysiskt med i situationen borde hon visa sig vara intresserad av informanterna, inte av inspelningen. (Larsson 1981:20.)

2.2 Hur fungerar arrangerade samtal i avhandlingens material?

Avhandlingens material består av tre tv-program där Bettina Sångbom samtalar med sina gäster. I program 1 samtalar hon med artist Marjatta Leppänen och Svenska teaterns exchef Carl ”Calle” Öhman, i program 2 med företagare Lenita Airisto och politiker Ingvar S. Melin och i program 3 med konstnär Antonia Ringbom och hennes son skådespelare Tobias Zilliacus. Alla gäster är mer eller mindre vana vid att uppträda offentligt för sina yrkens del och det kan vara en orsak till att de inte verkar bry sig om tv-kameror utan samtalar ganska avspänt.

I program 1 tittar Bettina och Marjatta inte direkt på kamerorna eller kommenterar dem. Däremot verkar Calle vara intresserad av inspelningspersonalen och kamerorna då och då. Ett par gånger pratar han till en kameraman, till exempel råder han att akta sig för att falla i trappor, och Calle föreslår tre gånger under intervjun att det som han just sagt kunds klippa bort. Att dessa tagningar inte har klippts bort gör programmet mycket autentiskt. Bettina nämner möjliga åskådare bara en gång när Calle föreslår att något han sade om snälla och rara män borde klippas bort. Bettina säger skrattande: ”Nej! Jag klipper absolut inte bort för det var nog en stor livsvisdom så säkert många män sitter hemma och hurrar att det var bra att nån sa så där!”

I program 2 verkar deltagarna inte bry sig om kamerorna och framför allt talar Lenita Airisto mycket flytande. I slutet av intervjun får man dock ett intryck att Airisto blir lite aktsam om vad hon berättar om orsaker till deras skilsmässa. Bettina försöker lirka in samtalet men Airisto undviker ämnet och säger bara ”man kan inte ha allt och jag vill inte klaga”. Det verkar som hon inte ville tala om ämnet framför kameror fast Bettina

nämner att Airisto berättade om det i sin bok. Trots det vill Airisto inte direkt svara på frågan om orsaker till skilsmässan. En gång under programmet tittar Airisto på kameran och presenterar sin favoritperson Liisa Jaakonsaari. Också Bettina säger en gång till kameran att nu är det Lenita som ”styr och ställer här!” när Airisto börjar intervjua Pertti Salolainen. Man kan märka att de är medvetna om kamerorna för till exempel när Airisto prisar Pertti Salolainen och han frågar om han kunde få det skriftligt konstaterar Airisto att ”nu är det på bandet”.

Bettinas besök hos Antonia i program 3 verkar mycket autentiskt eftersom de går på isen, hämtar ved, hälsar på Tobias familj samt tittar på foton och den egentliga intervjun, när de bara sitter och pratar, tar bara ungefär ett halvt av programmet. De verkar inte märka kamerornas närvaro. Inte ens Tobias fru eller barn kommenterar kamerorna. Bettina är den enda som i början av programmet vänder sig till kameran och säger skrottande till kameran: ”Jag har isdubbar här i ryggsäcken” i anslutning till att hennes fot sjunker ner i smält is när de går på isen med Antonia.

När man granskar programmen enligt Larssons (1981) principer kan man säga att samtalen händer i en *sluten grupp*, fast det också förekommer andra personer än Bettina och sina gäster i programmen. *Mottagaren*, det vill säga intervjuaren Bettina, skapar en trevlig situation där hon är jämlik samtalare med sina gäster. I program 1 kan situationen dock sägas vara lite asymmetrisk för Marjattas del eftersom Calle är huvudpersonen i den här intervjun och Marjatta står lite i bakgrund fast hon deltar ivrigt i diskussionen. I program 2 är mottagaren största delen av tiden intervjuaren Bettina men det kan sägas att mottagaren varierar lite i olika ställen. Situationerna verkar vara lite asymmetriska i intervjun men det är inte intervjuaren som styr utan en ivrig gäst, Airisto, som dominerar alla diskussioner. I program 3 är mottagaren intervjuaren Bettina fast hon i början av programmet är en helt jämlik samtalare med Antonia och det inte förekommer ställningen intervjuare–intervjuad. Situationen verkar vara symmetrisk också när Bettina intervjuar Antonia och Tobias tillsammans eftersom ingen dominerar situationen. Stämningen känns lite formell men det kan bero på Antonias och Tobias lugn sätt att uttrycka sig.

Scenen i programmen är bekant för gästerna eftersom Bettina möter dem till exempel på deras arbetsplatser eller hemma. Scenen påverkar mycket på det viset att när platsen är lugn, talar de i lugn och ro, men när platsen är ett livaktigt kafé eller de går längs korridorer blir samtalet mer livligt och snabbt. Placeringen av samtalsdeltagarna varierar. De sitter i cirkelform vid bordet, går längs korridorer och står i en hall under intervjun. *Ämnessfär* är delvis skapad av Bettina men också gästerna påverkar det. Det förekommer också *mellanspel* under intervjuerna när det oförutsebart kommer någon bekant på platsen och då förändras också samtalsämnet många gånger. Det gör intervjuerna autentiska och avslappnade.

När det gäller *uppgiftens art* och *ramberättelsen* anser jag att det här programmet fungerar bra som material i en talspråkundersökning där de inspelade samtalen önskas vara så autentiska och naturliga som möjligt. Typen av intervjun är *talprimär*, ämnet är personligen viktigt för de som intervjuas och det väcker starka känslor hos gäster. Gästerna är medvetna om att kamerorna spelar in samtalet men samtalet blir dock ganska spontant. Eftersom intervjun presenteras på teven lägger samtalsarna kanske märke till både hur de säger och vad de säger men jag tycker att diskussionen förblir naturligt.

3 Fenomen i samtal

När två eller mera människor kommunicerar muntligt med varandra, kallas det för *samtal* (Lindström 2008:29). I detta kapitel presenterar jag några drag som samtal har. Först listas tre typer av samtal enligt talspråksforskaren Jan Lindström samt översikt om språket i samtal. Därefter beskriver jag närmare begreppen *turtagning*, *överlappning*, *skratt* och *samtalsstöd* för de är särdrag som jag observerar när jag analyserar mitt material. De är drag som huvudsakligen inte baserar sig på ord eller dess betydelse utan på något annat sätt påverkar stämningen. Jag redogör när och hur dessa drag förekommer samt vilken funktion de har i samtalet.

3.1 Språket i samtal

Talspråksforskaren Jan Lindström (2008:29) nämner villkor som måste vara uppfyllda för att man kan kalla kommunikation för samtal. Samtal förs muntligt och har minst två deltagare. Det sker i realtid och händer ofta ansikte mot ansikte med undantag av telefonsamtal. Kommunikation är dialogiskt organiserad det vill säga ”deltagarna talar i turer, responderar på och utvecklar det som sagts i föregående turer”. (Lindström 2008:29.)

Lindström (2008:30) kategoriserar samtalet i tre grupper: *vardagliga samtal*, *institutionella samtal* och *arrangerade samtal*. Enligt honom anses vardaglig samtal vara en idealform av samtal inom samtalsforskningen eftersom det vanligtvis förs för den sociala samvarons skull inom familjen eller mellan vänner och det inte behöver följa några regler eller nå ett mål. Också turtagningen sker fritt. Däremot i institutionella samtal har man ofta asymmetriska roller, till exempel mellan kund och expedit eller patient och läkare, och interaktionen syftar ofta till något mål. Det finns ofta speciella verksamhetsformer vilka avgör hur samtalet fortskrider och hur deltagarna förväntas uppföra sig, till exempel med hänsyn till turtagningen. Arrangerade samtal sker ofta i en studio och sänds i radio eller tv och kallas därför också *medierade samtal*. Alla

arrangerade samtal är inte alltigenom förutplanerade utan olika intervjuer och diskussioner kan innehålla ganska avspänt samtal. De skiljer sig dock från vardagliga samtal genom att teman ofta är förutsatt och deltagarna inte engagerar sig spontant (se kapitlet 2). (Lindström 2008:30–31.)

Samtalets form beror mycket på antalet deltagare. Ett samtal med två deltagare kallas för *dyad och* med tre eller fler personer för *polyad*. Samtal med tre personer kan också kallas för *triad*. Diskussioner i polyader kan lätt fördelas i två eller flera separata samtal som pågår samtidigt. Om det finns tre deltagare i diskussionen kan detta inte hända men det är möjligt att två personer utesluter den tredje deltagaren. (Bister 2002:13; Nordman 2002:149.) Intervjuerna i mitt material är triader men de kan skilja sig från autentiska vardagssamtal eftersom intervjuaren har i förväg bestämt vissa frågor och samtalsämnen och de andra är medvetna om detta. Man kan förmoda att intervjuaren styr situationen men det kan hända att diskussionen leder till andra ämnen och på så sätt kan intervjun som helhet likna ett informellt, vardagligt samtal. (Bister 2002:13)

Ett samtal består av samtalsturer. Turer i ett samtal brukar komma i kedjor som bildar enheter. Lindström (2008:138) använder begreppet *dubbel kontextualitet* för att beskriva turmönster och det betyder att när något sägs är det motiverat av det som har sagts tidigare men påverkar också det som sägs senare. Till exempel om den ena talar om sin familj borde den andra fortsätta med samma ämne, inte tala om vädret. Om den ena framställer en fråga borde den andra svara på den. (Lindström 2008:138.) Också stilen följer vanligen samtalets stämning, det vill säga om den ena just har berättat om sin mors bortgång är det inte troligt att den andra fortsätter samtalet med en vits. Diskussion styrs ständigt av den *inre kontexten*, det vill säga samtalskontexten, men den *yttre kontexten*, bakgrunden, påverkar också. (Norrby 1996:53.)

Turbyte består av så kallade *närhetspar* som är ”två kommunikativa handlingar som tillsammans utgör ett replikskifte” (Norrby1996:107). Till exempel en fråga som följs av ett svar eller ett erbjudande som får ett accept är närhetspar. Till och med en hälsning som svaras med en hälsning är ett exempel på närhetspar. Det hör till samtalets oskrivna

regler att när någon framställer en fråga borde det reageras med ett svar. Det är inte nödvändigt att den förstadelen och den andradelen av närhetspar direkt följer varandra men om den andradelen helt uteblir är det mycket märkbart. Då repeteras ofta den förstadelen och väntas på den andradelen på nytt. (Norrby 1996:106–108.) I de oskrivna samtals ”trafikregler” ingår också hur den andradelen borde utformas. Man kan uttrycka en respons som är *prefererad* eller *disprefererad*. Ett prefererad yttrande följer artighetsprinciper, till exempel om grannen ber om att vattna sina blommor är det hövligt att gå med på det eller om man får en inbjudan förväntas man tacka ja. Om den andradelen av närhetspar blir disprefererad är det vanligt att det följer någon slags förklarning, till exempel att man är bortrest. (Lindström 2008:141–143; Norrby 1996:116–117.)

Således spelar turtagningen en viktig roll i samtalets trafikregler. Ofta sker den så smidigt att man inte ens lägger märke till den även om man talade i munnen på varandra då och då (se kapitel 3.2). Men det kan också hända att turtagningen inte fungerar så bra utan någon dominerar samtalet eller det uppstår en tystnad. I ett ledigt samtal, speciellt mellan goda vänner, skrattar man mycket (se kapitel 3.3) och talar samtidigt. En del av överlappande tal är ofta korta ord som är inte självständiga talturer utan har som avsikt att stöda den som håller på att tala (se kapitel 3.4). Dessa strategier är viktiga för interaktion i alla samtal. (Green-Vänttinen 2001; Lehti-Eklund 2002; Norrby 1996.)

3.2 Turtagning och överlappning

Turtagning är något som man vanligen inte lägger märke till om den fungerar, men om samtalspartnern talar oavbrutet och lyssnaren är tvungen att antingen tiga eller avbryta talaren fungerar samspelet i samtalet inte bra (Adelswärd 1991:43–44). I ett samtal mellan jämlika vänner sker turtagningen vanligen naturligt, särskilt om det finns bara två deltagare i diskussionen. Ytterligare är det inte ovanligt att de talar i munnen på varandra eller kompletterar en sats som den andra har börjat. (Adelswärd 1999:34.) I ett ivrigt samtal händer det ofta att deltagarna talar samtidigt. Turtagningen kan gå till så smidigt att det inte förekommer några pauser i samtalet utan replikerna överlappar lite

men det förstör inte talet, tvärtom. (Adelswärd 1991:44.)

En tur kan vara mycket kort, till exempel ett ljud som *hmm* eller ett ord som *ja* eller *nej*, men på motsvarande sätt kan den vara mycket lång, även en historia. En tur byggs upp av ”material” som kallas *turkonstruktionsenhet*, *TKE*, eller *meningsenhet*. TKE kan bestå av allt mellan ett ord och en fullständig mening och en tur kan bestå av en eller flera TKE. (Norrby 1996:98.) Ibland är det svårt att avgöra om det är fråga om en tur eller en uppbackning, särskilt om ett yttrande är mycket kort men med en uppbackning har man inte för avsikt att ta över turen (se mer om uppbackning i kapitlet 3.4) (Norrby 1996:131). Ett initiativ behöver vanligtvis lite längre utformning än en respons eller ett kommenterande yttrande (Lindström: 2008:176).

När man vill ta ordet kan man visa beredskapen på olika sätt antingen med ord eller icke-verbalt. Dylika *ingressiver* är till exempel en hörbar inandning, smackning, harkning, tvekljud som *eh* eller något liknande som får andra att rikta sin uppmärksamhet på nästa talare. (Lindström 2008:206.) En blick är också ett vanligt sätt att kontrollera vem som talar efter den som talar just nu. Andra kan försöka få blickkontakt med talaren för att få ordet efter talaren eller undvika blickkontakter för att undvika ordet. (Adelswärd 1991:43.)

Det finns också många slags signaler, *egressiver*, om att talaren vill eller ska sluta sin tur att tala. Att hålla en paus, sucka eller skratta kan vara en stark signal för andra att talaren avslutar sin replik och någon annan kan ta ordet. Vanliga är också korta, ledande frågor som ”vetdu” och ”va” eller tvekord ”eller nånting” som gör det smidigt och snabbt att någon annan tar ordet. (Lindström 2008:261.) I ett ivrigt samtal byts turer snabbt, nästan utan pauser. Deltagarna hakar på varandras yttranden på ett smidigt sätt och om nästa talare börjar direkt efter att föregående tur avslutas utan att någon paus uppstår kallas det *latching*, *påhakning*. Ibland överlappar yttrandena lite. (Norrby 1996:127.)

I ett samtal med två deltagare, i *dyad*, följer turtagningen vanligen mönstret ABAB, det vill säga deltagarna talar i tur och ordning, först talaren A, sedan talaren B, sedan talaren A och så vidare. Men i samtal mellan tre eller fler personer, i *polyader*, följer turtagningen inte vanligtvis något mönster, till exempel ABCABC. I polyader är turtagningen svårare att förutse och därmed förekommer det också lättare sammanfallande tal än i dyader. (Bister 2002:13; Nordman 2002:149.) I samtal med mer än tre deltagare är det möjligt att det uppstår två parallella samtal där A och B pratar med varandra samtidigt när C och D handlar något annat samtalsämne med varandra (Lindström 2008:134).

Ibland händer det att någon dominerar samtalet och andra har svårigheter att ta ordet. Man kan också dominera samtalet genom att hela tiden avbryta den som har ordet men alla avbrott är inte försök att dominera utan det kan också vara försök att hjälpa talaren som har svårigheter att hitta ord (Nordenstam 1987:12). Ibland kan avbrott vara tecken på ivrighet och därmed avsikten vara positiv. Det är lättare att avbryta en person som man känner väl än en främling. Nordenstam (1987:74–75) märkte i sin undersökning att mängden av avbrott var ännu högre i äktenskapliga situationer, med andra ord mellan maka och make, än i samtal mellan vänner.

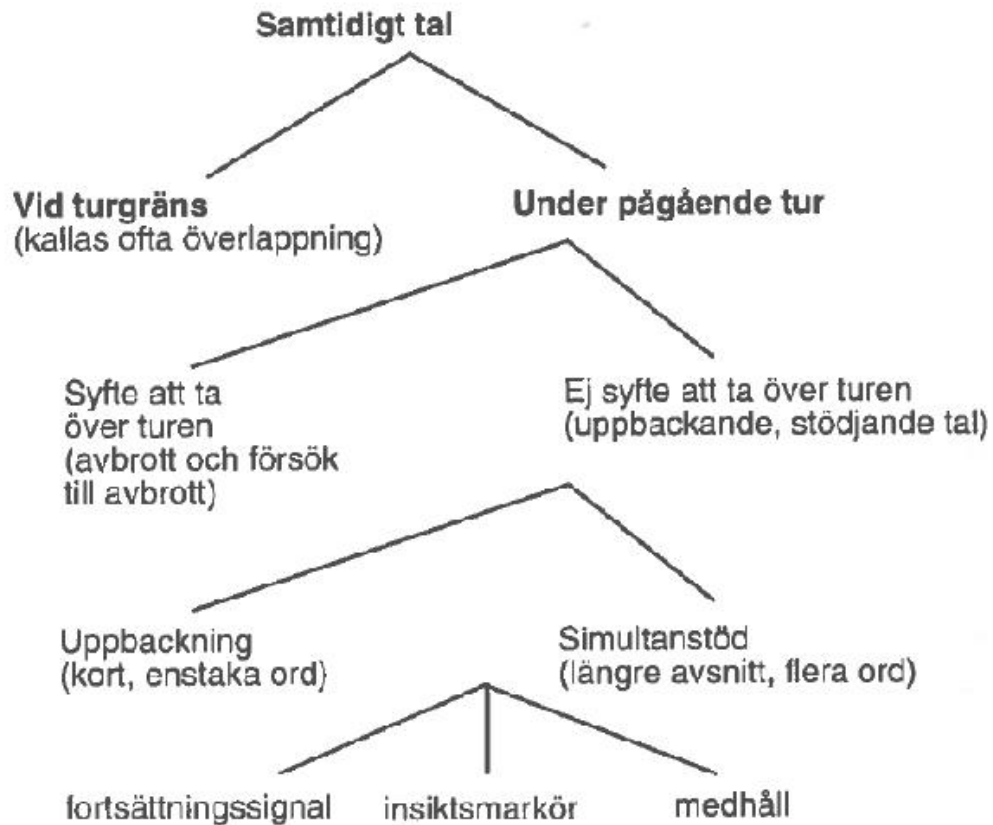
Vanligtvis byts talaren i slutet av någon syntaktisk enhet, till exempel en mening eller sats, det kallas för *tyrbytesplats* eller *talارbytesplats* och på engelska *transition relevance place*, TRP. Ibland kallas det också för *responspunkt* eftersom nästa yttrande kan ses som en respons på det föregående yttrandet (Norrby 1996:99) Det är också möjligt att samma talare fortsätter om åhöraren med en blick eller en stödsignal ger talaren lov att pågå eller talaren själv bestämmer att fortsätta. (Nordenstam 1987:34–35.) Det finns alltså tre möjligheter vad som kan hända vid TRP:

1. Den som för tillfället talar kan direkt utse nästa talare till exempel genom att tilltala någon eller fråga något
2. Självnominering, nästa talare utser sig själv
3. Turinnehavaren fortsätter, får en utsträckt tur (Norrby 1996:100–101)

Reglerna för talarbyte gör att det är möjligt att undvika sammanfallande tal och byta ord smidigt även vid snabb talhastighet. Överlappande tal förekommer ofta i början av satser när två eller flera samtalsdeltagare börjar samtidigt och i närheten av TRP för de är ställena där talarbyte vanligen händer. Oftast är det inte fråga om en kamp för ordet eller dominans utan en felbedömning av var pågående tur slutar. Det är mycket allmänt i ett spontant, ostrukturerat tal och är tecken på en avspänd samtalsituation och ivriga deltagare. (Nordenstam 1987:34,42–43). På samma gång med pågående tal kan någon uttrycka korta ord eller även långa kommentarer utan att försöka ta ordet. Då är det fråga om uppbäckning (se avsnitt 3.3).

I figur 1 nedan illustreras funktioner som samtidigt tal kan tänkas fylla i samtal. Överlappande tal sker ofta vid turgräns, i TRP-punkter, men det är också vanligt att det uppstår under pågående tur. Då kan det vara att avbrytaren vill ta över turen men om syftet inte är att få ordet är det fråga om samtalstöd som kan vara enstaka ord, ljud eller flera ord. Med fortsättningssignal, insiktsmarkör eller medhåll kan åhöraren uttrycka sin uppmuntran, förståelse eller instämmande.

Figur 1 Samtidigt tal

(Norrby 1996:130)

3.3 Skratt

"Skratt är ett icke-verbalt, paralingvistiskt fenomen som alltid bär på en betydelse i samtalet" (Bister 2002:15). Mängden skratt i samtalet beror på samtalsämnet och dess funktion men också mycket på samtalsdeltagarna och deras relation till varandra. Några människor skrattar ofta och några sällan men en person kan också bete sig olika i olika situationer. Skratt fungerar både som initiativ och respons i samtal, med andra ord kan man börja med skratt och använda det för att skapa stämningen och presentera sina tankar men å andra sidan använda det för att ge en respons på någonting som händer eller

sagts tidigare. Därtill kan skratt uttrycka talarens känslor eller påverka budskapets trovärdighet om talaren med ett visst skratt visar att han är till exempel nervös, osäker eller vitsig. (Bister 2002:15–16.)

Skratt anses vara ett mycket positivt fenomen. Skrattet och leendet förekommer ofta mellan nära vänner och i situationer när människorna har roligt tillsammans. Man kan skratta med någon eller åt något. Det är inte heller ovanligt att skratta ensam. Men allt skratt är inte positivt utan det kan också vara oroligt, sardoniskt eller vara orsakad av en förvillande situation och att skratta åt någon kan väcka förargelse. Till och med skrattstilen påverkar vår uppfattning om skrattaren. Det finns också kulturella skillnader när det gäller skratt, till exempel när, hur och hur mycket människor brukar skratta. (Adelswärd 1991; Bister 2002.)

Adelswärd (1991:77) bygger på några stora tänkare när hon svarar på frågan ”vad är skratt?”. Till exempel Aristoteles ansåg att det är ”väluppfostrad oförsämndhet”, Kierkegaard tänkte att ”vi skrattar åt det som på något sätt bryter mot det förväntade” och Freud såg skrattet som ”ett sätt att göra sig av med aggression och spänningar”. Skrattet är ofta förknippat med humor men det har också andra uppgifter än att markera vad som är roligt. (Adelswärd 1991:78.) En viktig funktion är att stöda och uppmuntra den som talar genom att skratta ensam när talaren säger någonting som kan uppfattas vara roligt eller ironiskt (Adelswärd 1991:81). En annan situation där vi ofta skrattar ensamma är när vi är nervösa eller vill mjuka upp det som vi säger. Ett förslag som presenteras med ett litet skratt tas inte på allvar för talaren ger en osäker bild av sig och verkar be om ursäkt. Adelswärd (1991:85) kallar detta skratt för ”lilla-jag-skrattet” och påpekar att man borde akta sig för att göra det om man vill framstå som övertygande. Med skrattet kan man invitera den andra att delta i skrattandet och därmed försöka få accepterandet för det som man har just sagt. Om den andra deltar i skrattet kan det uppfattas som ett tecken på att man har nått något slags samförstånd i situationen. (Lindström 2008:262–263.)

Med skrattet kan man visa sitt intresse och sin uppmuntran och avsikten med det är att motparten känner sig väl till mods (Adelswärd 1991:84). Men ett skratt riktat mot den egna personen har både goda och dåliga effekter. Att kunna skratta åt sig själv på rätta ställen är en underbar gåva och det kan få andra människor förhålla sig väl till skrattaren (Adelswärd 1991:85). Men det ovan nämnda osäkra "lilla-jag-skrattet" kan förbarnsliga och platta till skrattaren. När talaren presenterar sina idéer med ett litet skratt låter det som om hon inte menade det på allvar. Det här fallet kan jämföras med en situation där en person med leendet och skrattet säger "jag hatar dig" till sin vän utan att mena det. Det är bara fråga om ett skämt eller en lek. (Adelswärd 1991:85–86.) Ett exempel på detta är en mamma som ringer till kommunen för att försöka få sitt barn i dagiskön. Hon skrattar rätt ofta när hon framför önskningar (Adelswärd 1999:81). Förhållanden mellan samtalare är asymmetrisk i situationen och mamman kan försöka ge en bra bild av sig för att främja sitt syfte, då mildrar hon sina begäran genom att skratta.

Asymmetrin påverkar stämningen och mängden skrattet i samtalssituation. Det är vanligt att goda vänner skrattar mycket och gör det tillsammans men när samtalsdeltagare är ojämlika blir det mer ensamskratt. Ålder och hierarki, vid sidan av kön (se avsnitt 1.6), kan vålla asymmetrin. Till exempel är det sannolikt att en förälder skrattar ensam i ett kvartsamtal i skolan när klassläraren tar upp problem med barnet. Med skrattet försöker föräldern instämma i omdömet, förklara och beklaga. Om läraren är mycket ung och ny i sitt jobb kan rollerna vara tvärtom och läraren skrattar ensam när de pratar om barnets uppförande. I båda fall är skrattaren förmodligen inte medveten på sitt skratt. (Adelswärd 1999:77.) Ett ensamt skratt fungerar ofta som en respons som kommenterar egna eller andras uttryck och attityder. (Adelswärd 1999:83).

Skratt förekommer i anslutning till ämnen som anses på något sätt känsliga. Det är ett metakommunikativ handling där skrattaren uttrycker sina känslor och attityd till det som sägs eller det som händer. Skratt och fnissande kan avslöja det som en person tycker vara genant och som därför måste försöka milda eller skoja bort. (Adelswärd 1998:19.) Adelswärd (1998) har märkt i sin undersökning av skrattandet att man skrattar mest när samtalsämnen gäller talarens egna handlingar och egen attityd. Det är det som väcker

känslor och behöver kanske balanseras med hjälp av skratt. Till exempel i samtalet om genmodifierade livsmedel deltagarna skrattade mest när de var tvungna att kommentera sitt eget ansvar. Om man erkände att man inte hade orkat läsa en informationsbroschyr om saken försökte man med att fnissa lösa spänningen mellan det man hade gjort och det man vet att man borde ha gjort. (Adelswärd 1998:19.)

Man kunde lätt tro att i ett samtal, i vilket skratt hörs flera gånger, hade deltagare mycket roligt men det är nödvändigtvis inte fallet. I en undersökning där Adelswärd (1999) studerade samtal mellan olika människor märkte hon att även om det förekom skratt ungefär en gång i minuten ytterst få av skratten förekom i samband med något tveklöst humoristiskt eller roligt. Det var mestadels fråga om nervösitet, välvilja och uppmuntring. (Adelswärd 1999:80.)

Skrattet ses vanligt som en invitation. Skrattaren inbjuder andra att se saken ur samma synvinkel samt skapar likstämighet och kontakt. Om det här misslyckas och ingen annan skrattar åt något som var menat att vara lustigt, känner ensamskrattaren sig lätt snopen eller dum. Det kan också hända att de andra skrattar bara för artighetens skull och ”inbjudaren” inte ens märker att någon kontakt inte faktiskt har skapats. (Adelswärd 1999:82–83.)

Skratt förekommer oftast i början och särskilt i slutet av samtalsämnen eller turer, i TRP-punkter, och därför skapar skämtande och skrattande ofta ämnesbyten i samtal. Man kan se skrattande som ett sätt för deltagarna att signalera att man håller på att sluta sin tur och för den skull är det naturligt att föreslå nya ämnen vid sådana tillfällen. (Adelswärd 1998:19) Det är också vanligt att skratta eller fnittra samtidigt när någon annan talar. Då kommenterar skrattet skrattarens inställning mot talaren eller ämnet som behandlas. Man ofta fnittrar inför det tabubelagda eftersom det är ett sätt att på samma gång undvika ämnet men ändå säga någonting (Bergom-Larsson 1976:119). Samtidigt stöder skrattet talaren och kan uppmuntra talaren att fortsätta (se avsnitt 3.4).

Skratt kan betraktas som en samtalsstrukturerande faktor men skratt kan ha metakommunikativa funktioner som är svårare för en utomstående att förstå och tolka. Ofta förekommer skratt i samtal nästan omedvetet. Det tycks finnas allmänna spelregler för skratt som alla känner till men som vi inte är medvetna om. (Bister 2002:37.)

3.4 Samtalsstöd

Att ge *samtalsstöd* är någonting som människor ofta gör omedvetet. Lyssnaren tror att hon hör på talaren utan att själv säga ett ord men om lyssnaren är intresserad av det sagda är det sannolikt att hon inte håller tyst utan stöder talaren på något sätt (Adelswärd 1991:65–66; Green-Vänttinen 2001). Om talaren inte hör samtalspartnern uttrycka några ljud, miner eller ord kan situationen lätt bli egendomlig och lite pinsam för talaren, som kan undra om hon eller han talar något helt ointressant eller om ingen ens lyssnar på henne eller honom. Det kan skapa osäkerhet om talaren får för litet samtalsstöd, men att få för mycket stöd kan också kännas obekvämt. (Adelswärd 1991:64–65.) Stödljud används för att lyssnaren visar att han lyssnar, förstår eller håller med eller för att uppmuntra talaren att fortsätta (Green-Vänttinen 2001).

Samtalsstöd kan också kallas bland annat för *återkopplingssignaler*, *returnord*, *stödsignaler* och *uppbakningar* (Norrby 1996:131). Stöd kan vara ljud som till exempel ”mmm” och skratt, korta ord som ”jaha” och ”precis” eller långa yttranden som ”ja jag förstår” och ”nej det menar du inte?” Gester som en nickning, är också vanliga men förlorar sin stödbetydelse om samtalsdeltagarna inte ser varandra, till exempel i telefon. Den viktigaste meningen med dem är att uttrycka att åhöraren lyssnar och förstår. (Adelswärd 1991:68.) Adelswärd (1991:69) benämner dessa ljud och korta ord *stödljud* och de långa yttranden *stöduttryck*. Innehållet av samtalsstöd kan ytterligare vara negativt men trots det kan det stöda talaren och uppmuntra henne att fortsätta med historien och förklara mer (Adelswärd 1991:68). Även talaren kan stöda samtalet med sina korta repliker till exempel ”eller hur?” och ”förstår du?”. Det gör diskussionen smidig och talaren kan kontrollera om hon ger tillräckligt mycket information. (Adelswärd 1991:68–69.) Så kallade *stödhistorier* är inte ovanliga heller. Det betyder

att om någon berättar en historia vill lyssnaren delta genom att själv berätta om en liknande erfarenhet men en sådan historia är inte stöd i det avseendet som studeras i denna avhandling eftersom den är en taltur, inte en uppbackning. (Adelswärd 1991:69.)

Stödljud yttras under samtalspartners pågående tur och ofta vid det ovannämnd *transition relevance place*, TRP, eftersom det är en punkt där talaren till exempel slutar sin mening eller andas in och det förekommer ett naturligt tillfälle för åhöraren att kommentera någonting. (Nordenstam 1987:45). Uppbackningen kommer ofta direkt efter ord som inleder en ny meningsenhet, till exempel *och*, *att* eller *men*. Åhöraren liksom fyller sin möjlighet att ta ordet vid TRP och uppmuntrar talaren att fortsätta (Norrby 1996:132). Samtalstöd kan vara överlappande tal men meningen med det är inte att åhöraren försöker få ordet (Norrby 1996:131). Försök att ta ordet som misslyckas är inte stöd (Nordenstam 1987:46).

Ibland ger lyssnaren tecken på samtalsstöd utan att lyssnaren i själva verket varken lyssnar eller förstår vad som sägs (Adelswärd 1991:71). Det här ”missbruket” av samtalsstöd kan leda till konstiga situationer samt vålla missförstånd och förargelse. Adelswärd (1991:70) förmodar att det är vanligt i äktenskap eller när familjemedlemmar pratar med varandra. Den ena hör att den andra talar och till exempel ”hmmar” för artighetens skull. Problem kan uppstå om talaren märker att samtalspartnern inte lyssnar eller när den som borde lyssna fattar att talaren till exempel frågar åhörarens åsikt om någonting men åhöraren har ingen aning om samtalsämnet. Ytterligare är det vanligt att även om lyssnaren har hört det som har sagts medger lyssnaren inte att han eller hon inte har förstått det utan försöker begripa saker efteråt. Om förklaringen inte kommer fram senare är det bara att erkänna att lyssnaren bara låtsades höra eller hoppas att informationen inte var särskilt viktig. (Adelswärd 1991:71–72.)

Karin Milles (2003:103) beskriver en teori enligt vilken uppbackningar är ett tecken på positiv artighet och användning av dem beror på en maktbalans. Den som har den lägsta

statusen måste anpassa sig mer än de andra och därmed använda också mer stödsignaler. I sin egen undersökning har Milles (2003:113) rett ut att samtalen med få deltagare har fler uppbäckningar än samtal med många deltagare. Orsakerna till detta kan delvis bero på inspelningstekniken, alla kommentarer hörs inte, och kanske det är lättare att nicka till stöd i större grupper men också gruppstorleken påverkar stämningen och i mindre grupper kan samtalet vara mer avslappnat och deltagare ivrigare att medverka (Milles 2003:113–114).

Några människor upprepar ständigt *ja ja ja* när de lyssnar och gör det ofta omedvetet. Ibland gör man det eftersom lyssnaren tänker att talaren borde sluta sin tur. Med andra ord kan ivriga stödsignaler vara svårt att tolkas eftersom de kan uppmuntra talaren att fortsätta eller tvärtom sluta (Milles 2003:103). Några forskare ifrågasätter uppbäckningarnas funktion som en signal för förståelse eftersom många människor är vana vid att backa upp i lämpliga ställen utan att ens lyssna vad den annan säger för att inte tala om att lyssnaren skulle vara av samma åsikt med talaren. Tydligare sätt att visa sitt intresse och förståelse är att ta ordet och spinna vidare på ämnet eller tillägga en hel stödhistoria. (Norrby 1996:133.) Ytterligare är det inte alltid lätt att avgöra om det är fråga om en uppbäckning eller en tur om man säger till exempel *ja*. Men i principen får *ja* -ordet en turstatus om det är ett svar på en direkt fråga och om det inte förekommer under någon annans pågående taltur, då uppfattas det som minimal respons. En uppbäckning kan inte föregås av några explicita uppmaningar till lyssnaren att reagera utan den uttrycks spontant och den gör inte anspråk på talrätten. (Norrby 1996:136.)

4 De valda samtalsdragen i tre intervjuprogram

I detta kapitel analyserar jag samtal och letar efter drag som jag presenterade i kapitel 3. Som material använder jag tre diskussionsprogram av Bettina Sågbom. Programmen analyseras ett åt gången. Först presenterar jag gästerna och platsen och sedan berättar jag hur turtagningen fungerar och hur ofta överlappningar, skratt och uppbackningar förekommer i programmet och vilka funktioner de verkar ha. Jag ger korta exempel på samtalsituationerna som jag har transkriberat (se avsnitt 1.3 om transkription och symboler).

I program 1 intervjuar Bettina Svenska teaterns exchef Carl Öhman och hans ex-hustru artist Marjatta Leppänen på Svenska teatern (ursprungligen avsnitt 6/13 av Bettina & -program, år 2010). I program 2 intervjuas företagare Lenita Airisto och hennes exmake politiker Ingvar S. Melin i riksdagshuset (avsnitt 9/13, år 2010) och i program 3 konstnär Antonia Ringbom och hennes son skådespelare Tobias Zilliacus vid Korpoström (avsnitt 13/13, år 2010).

4.1 Program 1 – Carl Öhman och Marjatta Leppänen

Carl ”Calle” Öhman var teaterchef på Svenska teatern från 1963 till 1982. Efter det har han också varit direktör för Finlandiahuset och Tammerforshuset men mest känd är han inom teaterbranschen. Med i intervjun är hans exfru, artist Marjatta Leppänen. Paret var gift nästan trettio år. Nuförtiden berättar de att de är bästa vänner.³

Programmet har inspelats i en plats som är mycket viktig och kär för båda gästerna: Svenska teatern. Under samtalet går de omkring i huset och Öhman presenterar platser för Bettina med stor stolthet. En bekant miljö får gästerna att skämta och minnas gamla

---

³ Information finns i programmet

historier om teatern samt parets äktenskap och det påverkar stämningen mycket, mest positivt. Bettinas frågor är huvudsakligen riktade till Calle eller till paret tillsammans.

4.1.1 Turtagning och överlappning

Gamla vänner talar ofta i munnen på varandra eller kompletterar varandras satser och det gör också Marjatta och Calle då och då. Speciellt när de entusiastiskt berättar någon gammal historia byts ordet ofta, till och med efter ett ord. De liksom konsulterar varandra och bygger svar till Bettinas frågor tillsammans som kan ses i exempel 1.

Exempel 1

- 01 Bettina: hur länge var ni gift? [27 år?]
 02 Calle: [det brukar] damerna [veta ((skratt))]
 03 Marjatta: [eeh](.) men
 04 jag(.) från 72 [till]
 05 Calle: [till]
 06 Marjatta: 90(.) [nånting]
 07 Calle: [ja unge]fär

Bettina ställer en fråga om gästernas äktenskap och paret bygger svaret i tur och ordning. Calle börjar svara på den första möjliga TRP fast Bettina inte har slutat sin tur (rad 2). Marjatta ansluter sig till svaret när Calle vänder frågan till Marjatta genom att konstatera ”det brukar damerna veta”. Marjatta får svara på frågan men Calle vill ändå delta i svaret genom att tala över Marjatta (rader 5 och 7).

Mestadels den som talar kan berätta historien utan att någon försöker ta ordet helt. Uppbackningar använder de dock väldigt mycket (se avsnitt 4.1.4) och de är orden och satser som oftast yttras samtidigt med någon annan, till exempel orden: *ja, jojo, nej, okej* osv. Ofta händer det att åhöraren börjar med stöd och förändrar uppbackningen till sin egen taltur strax efter talaren sluter sin tur. *Påhakning* är mycket vanligt fenomen i

programmet men det tas inte i hänsyn till här eftersom i påhakning är tiden när talturer överlappar mycket kort eller finns inte alls.

Marjatta och Calle börjar ibland tala när den andra håller på att sluta sin egen sats. Men det gör samtalet smidigt och verkar inte vara störande eller förtryckande. Med allvarliga ämnen flyter samtalet långsammare och turen byts mycket artigt utan några större överlappningar.

När det gäller talets mängd är det Calle som talar mest. Han berättar om teater, pjäser, och livet med mera och pratar många långa perioder oavbrutet. Jag har inte klockat sekunder men är skillnader mellan deltagare lätt att märka. Om man inte tar hänsyn till ord som kan kategoriseras som *stödljud* och bara räknar gånger när någon kommenterar eller börjar tala när någon annan fortfarande har ordet får man följande siffror: Bettina 19 gånger, Marjatta 28 gånger och Calle 35 gånger. Den som talar när någon försöker ta ordet är Bettina 20 gånger, Marjatta 19 gånger och Calle 34 gånger.

Bettina är väldigt artig i början av intervjun men när samtalet är i full fart talar han några gånger under Calles tur, oftast tillsammans med Marjatta. Flera gånger är det någon fråga som hon ställer när en av gäster fortfarande håller på att svara på hennes föregående fråga. Bettina slutför sina satser även om någon annan försöker ta ordet. Marjatta försöker ta ordet många gånger när Calle talar, ibland lyckas hon, ibland inte. En gång ber hon till och med om ursäkt när hon avbryter Calle. Calles tal överlappar både med Bettina och med Marjatta. Då och då misslyckas han med att ta ordet. Den höga frekvensen hos Calle när det gäller om att avbryta samtalet beror på några andra personer som de stöter på. Calle nämligen tenderar tala mycket under deras taltur.

Marjattas och Calles repliker överlappar mest eftersom de svarar på frågorna och berättar historier i ostrukturerad ordning medan Bettinas repliker består i hög grad av frågor. Om Marjatta och Calle börjar svaret samtidigt ger den andra talturen eller de svarar så att turen växlas som i exempel 1. I siffrorna har jag inte tagit hänsyn till några sekunder i början av programmet där Bettina och gästerna hälsar på varandra eftersom

då talar alla samtidigt.

4.1.2 Skratt

Ett av de mest synliga dragen i program 1 är dess varma stämning. Diskussionen mellan Bettina Sångbom, Carl Öhman och Marjatta Leppänen är fylld med humor, lekfullt skratt och skämt. Men allt skratt är inte bara positivt utan lite pinsamt (se exempel 2) eller till och med sorglig. Det förekommer också fnysningar vilket är allmän stödmedel när åhöraren lyssnar på talarens historia som borde vara rolig på något sätt.

Intervjun börjar i en ganska förtrolig men ändå formell stämning när trion hälsar på varandra och kommenterar vädret. Efter några meningar förändras talet till befriat skratt när ämnet förändras från teater till kärlek. Det framgår i diskussionen att Calle anses vara en flörtig kvinnokarl som både Marjatta och Calle skämtar om. Topiken dyker upp redan i början när Calle ivrigt frågar om de borde prata om kärlek i dag. Det roar alla när den gamla mannen genast vill tala om sitt favoritämne och skrattet gör det lätt att fortsätta intervjun samtidigt när de går omkring på Svenska teatern.

Glatt skratt förekommer i många situationer där någon yttrar något fiffigt och lekfullt, till exempel när trion helt apropå träffar Calles och Marjattas vän, regissör och författare Bengt Ahlfors, konstaterar Bengt: ”Vi träffas återigen på platsen för brottet”, och lite senare kommenterar han tv-kameror för Calle: ”Jag trodde du hoppar in i Pippi Långstrump.” Anmärkningsvärd är att Marjatta fortsätter Bengts sats genom att säga: ”Som apan”, men ingen verkar lägga något märke till kommentaren fast man kunde tänka att tillägget är roligt. Med andra ord skrattar samtalare ofta under programmet men inte i alla situationer som jag uppfattade som roliga och förväntade på skrattande.

Kvinnorna har roligt när Bettina ber Marjatta beskriva Calle och svaret innebär att Calle tycker om att flirta och att kvinnor måste vara beredda och akta sig. Kvinnorna skrattar, Calle gör det inte men ler ändå. Marjatta lyckas också berätta roliga historier om teater som får speciellt Bettina att skratta. Också Calle är road men historierna är möjligen

bekanta för honom och därför skrattar han inte så mycket. Mest skrattar eller fnittrar de tre när de tänker på gamla saker eller vitsar om Calles ålder eller förmåga att ta hand om sig själv.

Skrattet är också ett sätt att reagera på en artighet och lyfta fram ett osäkert förslag. Calle berömmar Bettina flera gånger under intervjun och för det mesta besvarar Bettina med skratt. Ytterligare skrattar hon när hon föreslår att Calle och Marjatta borde flytta ihop igen. Skrattet används också i anslutning till några svåra ämnen. När exparet talar om grälände behandlas ämnet mest med skratt men när ämnet gäller skilsmässan eller död lyser skratt med sin frånvaro.

Ett kort skratt utan någon humoristisk betydelse förekommer till exempel när någon i bakgrunden nyser och Marjatta reagerar genom att säga: ”Oho, prosit” och skrattar lite. När Bengt Ahlfors hälsar på Calle och är på väg att gå utan att märka Marjatta blir situationen lite pinsam enligt mitt tycke, eftersom det är Bettina som måste anmärka om saken och alla andra försöker befria den pinsamma stämningen genom att skratta. I exempel 2 påpekar Bettina att det finns också Marjatta på ställen men Bengt har inte sagt något åt henne. Marjatta försöker anpassa sig till situationen genom att förminska sig själv vilket får Calle att skämta om Marjattas ställning.

Exempel 2

- 01** Bettina: du såg int på marjatta! ja tänkte
02 Marjatta: hä står jag som en grå liten>>
03 Calle: mu[s] ((skrattar))
04 Marjatta: >>[m]us
05 Bengt: jo som vanligt jag förstår jo ((skratt))
06 Marjatta: *hej hej hej*

Bettina ropar till Bengt ”du såg inte på Marjatta!” (rad 1) när Bengt redan har stuckit. Hon tillägger lite osäkert ”jag tänkte” och möjligen menar hon att hon tänkte påpeka att

Bengt inte har märkt Marjatta. Bengt vänder och kommer tillbaka till platsen. Marjatta börjar vitsa om situationen genom att mumla "här står jag som en grå liten mus" (rader 2 och 4) och Calle ansluter sig till vitsande genom att komplettera Marjattas sats innan hon själv hinner göra det (rad 3). Männen börjar skratta och det gör också Marjatta. Jag tycker att skrattet är lite generad i exempel 2, speciellt hos Marjatta, när hon försöker anpassa sig till Calles och Bengts vitsande. Marjatta börjar skratta först i slutet när båda män redan skrattar. Hon säger "hej hej hej" med en skrattande röst (rad 6) vilket enligt min mening kan ha två syften: antingen förebrår hon Bengt för vitsande och för att han inte märkte henne eller tar avsked av Bengt. Bettina skrattar inte vilket kan vara ett tecken på att situationen inte är rolig för alla deltagare.

På samma sätt reagerar Calle med skratt när Marjatta nästan avslöjar något som de inte vill tala om framför tv-kameror. Marjatta tiger just på det rätta stället och efter en kort tystnad fortsätter Calle genom att konstatera: "Det där klipper vi" och börjar skratta. Bettina och Marjatta håller sig tysta.

Det händer ofta under intervjun att någon säger något roligt med avsikt och alla skrattar men de beter sig lite annorlunda när det uppstår ett misstag. Bettina ber Calle om att visa vägen eftersom det är han som känner huset bäst men Calle går till en fel riktning och då Marjatta trevligt påpekar till Calle att de borde gå till ett annat håll. Jag tycker att motstridighet i situationen är roligt men ingen i program tycks lägga märke till det att först påstås Calle känna huset bäst men sedan går han till en fel riktning. Också när Calle börjar "Kansli..." fast han borde säga "Kansallisteatteri" kommenterar Marjatta misstaget kortfattat men roligt blir det först när Calle själv börjar skämta om saken. Då börjar Bettina skratta.

Om man räknar alla gånger när någon av de tre skrattar i programmet kan man konstatera att Bettina skrattar mest. Det förekommer 13 korta skratt och 54 långa skratt, det vill säga fnittrande. För Marjattas del är siffrorna 20 korta och 41 långa skratt och för Calles del 25 korta och 16 långa skratt.

Mängden skratt är störst hos Bettina och Marjatta men det beror delvis på det att jag har räknat bara gånger när skratt kan höras. Calle ler mycket och grinar många gånger utan att något ljud förekommer. Calles sätt att reagera på roliga saker är ofta ett kort skratt medan kvinnorna tenderar att skratta längre perioder. De också stöder med skratt Calle som talar mycket.

4.1.3 Samtalstöd

Kännetecknande för det här samtalet är att alla deltagare medverkar ivrigt i diskussionen och stöder den som talar, speciellt Bettina backar upp sina gäster. Vanliga i det här samtalet är stödljud som *ja, jo, mmm* och ett kort skratt samt många korta ord i rad till exempel *ja ja ja ja*. Dessa ljud och ord är mycket vanliga i samtal och det har även Green-Vänttinen (2001) bevisat i sina undersökningar. I samtal mellan Bettina, Marjatta och Calle förekommer det också stöduttryck som *ja absolut* och *är det så* men inte så ofta. Marjatta och Calle använder också stödhistorier. När den ena börjar med att berätta om sin erfarenhet vill den andra fortsätta med sin egen synpunkt. Det verkar inte vara fråga om en tävling vem som minns bäst utan de bara fortsätter historien som den andra har börjat eller tillägger sin egen perspektiv. Skratt kan ofta fungera som stödsignal och i intervjun bedömer jag skratt som stödljud om det tydligt uppmuntrar talaren under pågående taltur men det händer inte många gånger.

En typisk situation i intervjun är att Calle talar medan kvinnorna lyssnar och kommenterar kortfattat som i exempel 3 nedan där Calle talar om att hur det inte lönar sig att vara ovänner eller gräla med varandra. I exempel 3 kan också märkas att uppbackningen ofta infaller vid TRP, det vill säga punkten där en turkonstruktionsenhet kan tänkas sluta.

Exempel 3

- 01 Calle: ja tycker det är onödigt också att använda använda energi till att gräla
02 oftast är det fråga om struntsaker(.) [men] å andra sidan måste>>
03 Marjatta: [jo]
04 Calle: >>man ibland få ge ut sina känslor också negativa känslor och och man
05 kan kalla det gräl men man kan vara olika åsikt kan vi säga [och]>>
06 Bettina: [mm]
07 Marjatta: [hmm]
08 Calle: >>gäller det att hitta nån medelväg och och bli vänner [igen]
09 Bettina: [mm]
10 Marjatta: [mm]

Calle berättar sin åsikt och kvinnorna lyssnar utan att avbryta men de håller sig inte alldeles tysta. När Calle håller en liten paus mellan två TKE uttrycker Marjatta att hon instämmer genom att säga ”jo” (rad 3). När Calle fortsätter att tala stöder både Marjatta och Bettina honom genom att ”hmma” vid TRP (rader 6,7,9 och 10). Anmärkningsvärd är att de ”hmmar” precis samtidigt vilket avslöjar att det är mycket vanligt att backa upp vid TRP som till exempel Norrby (1996) och Nordenstam (1987) har visat i sina studier.

Under intervjun stöder Bettina och Marjatta mycket mer än Calle men det är naturligt eftersom Calle talar mest. Marjatta talar också ganska ofta men klart kortare perioder än Calle. Bettina ”hmmar” mest och använder andra stödljud och stöduttryck ganska ivrigt medan Marjatta använder både stödljud och korta stöduttryck som *ja* eller *jo* med vilka hon, så att säga, ackompanjerar Calles tal. Stödljud, såsom *hmm*, uttalas 60 gånger av Bettina, 27 gånger av Marjatta och 8 gånger av Calle. Stöduttryck förekommer 32 gånger hos Bettina, 32 gånger hos Marjatta och 22 hos Calle. Mängden stödsignaler skulle också vara mycket större om man tog hänsyn till miner och nickningar för de använder speciellt Calle mycket.

4.2 Program 2 – Lenita Airisto och Ingvar S. Melin

Lenita Airisto är en välkänd diplomekonom, företagare och författare som betecknas som pionjär i programmet. Många människor tycks ha en uppfattning om Lenita Airisto som har en vass tunga och starka åsikter. Hon själv berättar att hon har aldrig velat bli politiker eftersom de måste följa gruppdisciplinen inom partiet och behaga alla, något som hon absolut inte vill göra. Med i intervjun är Airistos exmake ekonomie licentiat Ingvar S. Melin som är före detta riksdagsledamot (SFP) och försvarsminister. Paret var gift år 1961–1971.⁴ Bettina & -programmet har inspelats år 2010 och ungefär ett år senare avled Melin plötsligt.⁵

I programmet träffas Bettina, Airisto och Melin på Svenska Handelshögskolan i Helsingfors där Airisto studerade när hon var ung. Sedan åker de till Riksdagshuset där de går omkring i huset, träffar några nuvarande politiker och pratar om politik, Airisto, Melin och deras äktenskap. Airisto är klart huvudpersonen i intervjun. Största delen av Bettinas frågor är riktade för henne, eller åtminstone det är hon som svarar på dem, medan Melin håller sig mer i bakgrunden.

4.2.1 Turtagning och överlappning

Den pratsamma Lenita Airisto stjälar hela föreställningen och dominerar samtalet. I princip framskrider intervjun lugnt i tur och ordning, speciellt i början och i slutet av programmet när Bettina, Airisto och Melin talar i lugn och ro utan att någon annan dyker upp, vilket händer när trion sitter i riksdagshusets kafé. De oanmällda gästerna förändrar intervjuns gång men å andra sidan kan man tänka att åtminstone då blir samtalet spontant och därför har jag också tagit i beaktande överlappande tal under dessa gästers uppträdande fast Melin blir nästan helt utesluten under deras närvaro. Bland annat Pertti Salolainen, Jutta Urpilainen, Liisa Jaakonsaari och Eero Heinäluoma

---

⁴ Information finns i programmet

⁵ Källan: http://www.iltalehti.fi/uutiset/2011061013873812_uu.shtml

kommer och hälsar på Airisto ivrigt och glatt. Speciellt utrikesutskottets ordförande Pertti Salolainen och Airisto talar väldigt mycket i munnen på varandra och mängden överlappande tal med de andra ovannämnda personerna är inte heller liten.

Om man koncentrerar sig endast på samtalet mellan Bettina, Airisto och Melin kan man konstatera att turtagningen går ganska lugnt och överlappande tal förekommer sällan. Delvis beror detta på det att Melin talar väldigt långsamt och många gånger hinner han inte ens börja sin tur innan Airisto redan har övertagit den. Det händer också att mellan Melins ord eller under pauser, som han håller ofta, hinner Airisto säga något utan att deras satser överlappar vilket kan ses i exempel 4. Egentligen är en del av dessa satser överlappande tal när Airisto talar i mitten av Melins tur. Vid TRP kan Airistos uttryck inte bedömas på samma sätt eftersom de är ju platser där talaren vanligtvis byts.

Exempel 4

- 01 Bettina: vad tycker du ingvar om att höra när hon pratar om dig
02 på det här [sättet]
03 Airisto: [det är] sanningen
04 Melin: nå(.) det är ju
05 Airisto: ((skrattar))
06 Melin: ja(.) trevligt att höra
07 Airisto: ((skratt))
08 Melin: men
09 Airisto: men ingen nyhet
10 Melin: men(.) nej det är(.) men lenita skriver så också i sin bok

Bettina riktar sin fråga till Melin som också svarar på frågan men Airisto hinner göra tillägg innan och mellan Melins meningar (rader 2 och 9). Airisto börjar sin mening under Bettinas taltur (rad 2) men Airistos och Melins meningar överlappar inte eftersom Melin håller pauser ofta. Airistos mening på rad 9 faller inte vid TRP och därför det kan sägas vara ett exempel på överlappande tal eftersom meningen avbryter Melins taltur.

Då och då svarar Airisto också på frågor som har avsetts för Melin. Men när Melin talar får han för det mesta göra det utan att någon avbryter honom. Några gånger börjar Melin tala i mitten av Airistos tur men fyra gånger av fem är meningen att erinra Airisto om hur något uttrycks på svenska. Största delen av tiden när de går omkring i riksdagshuset håller Melin sig tyst och står i bakgrunden när Airisto talar ivrigt med andra politiker eller berättar om sina tankar och åsikter för Bettina.

Frekvenser i överlappande tal är följande: Bettina börjar tala 16 gånger medan någon annan har talturen, Airisto 39 gånger och Melin 6 gånger. Under Bettinas taltur förekommer det överlappande tal 13 gånger, under Airistos tur 32 gånger och under Melins tur 9 gånger. Jag måste dock påpeka att största delen av överlappande tal är förorsakat av några politiker som råkar dyka upp. Till exempel för Airistos del skulle de ovannämnda frekvenserna minska med 18 gånger (Airisto börjar tala under någons tur) och 15 gånger (någon börjar tala under Airistos tur) om man inte beaktade överlappande tal med andra personer än Bettina och Melin.

4.2.2 Skratt

Airisto sticker av i intervjun också med sitt skratt och lyckas framstå som glad och ivrig varje gång hon skrattar. I början och i slutet av programmet berättar Airisto och Melin om sina jobb, sitt äktenskap, hur de första gången träffade varandra och åsikter om politik med mera. Egentligen skämtar de inte mycket men beskrivningarna av äktenskapet och Airistos studietid i Sverige och på Handelshögskolan får dem att skratta. Till exempel Airistos yttrande ”första året i Hanken var helvete!” eller Melins beskrivning av Airisto som hustru som inte brydde sig om hushållsarbete ”njaa, kylskåpet var mera magert då” eliciterar skratt. Några gånger ber Bettina paret om att beskriva varandra vilket de gör artigt med prisande ord utan att skämta. I slutet av intervjun säger de att de båda på något sätt ger ett felaktigt intryck om vad de egentligen är men de berättar inte vad de menar med yttrandet. I exempel 5 har Airisto just prisat Melin men sen tillägger hon att Melin inte är så anspråkslös som några människor tror

utan han också har en annan sida, vilket får alla skratta. Ytterligare visar exempel 4 och 5 att Airisto skrattar mycket och ofta (rader 2,6,9).

Exempel 5

- 01 Bettina: det det var(.) en fin beskrivning. *det värmar(.) [kanske* ((skratt))]
02 Airisto: (((skratt)))jo [jo] men]
03 Melin: [jo] jo
04 Airisto: men det är sant ingvar [vet det själv] också
05 Melin: [jo jo mm]
06 Airisto: han är inte så anspråkslös [som han låter ((skrattar))]
07 Melin: (((skrattar)))
08 Bettina: (((skratt))]
09 Airisto: där ser du(.) en liten jävel (((skrattar)))
10 Melin: (((skrattar)))
11 Bettina. (((skrattar)))

En stor del skratt förekommer när Airisto träffar andra politiker under deras vistelse i riksdagshuset. Hon hälsar på alla piggt skrattande. Under mötena fnittrar hon nästan oavbrutet. Bettina skrattar litet och hälsar också på de nya gästerna men Melin håller sig i bakgrunden utan att delta i skrattandet eller diskussionerna. Man kan inte höra Melin skratta många gånger under intervjun men det är möjligt att han gör det ibland så tyst att det inte kan höras utan han ler, grinar eller harklar sig i stället för att skratta. Största delen av intervjun är Melin nästan uttryckslös och reagerar inte på något sätt fast Airisto prisar honom eller de talar om parets skilsmässa. Diskussionerna kring politik, skilsmässan och kvinnliga rättigheter förs utan skratt.

Under intervjun uttrycker Bettina 15 korta skratt eller fnissning och 13 långa, Airisto 19 korta och 41 långa samt Melin 6 korta och 6 långa. En gång skrattar Bettina mycket långt och Airisto gör det fem gånger.

4.2.3 Samtalstöd

I den här intervjun har Bettina gäster som tycker om att berätta sina åsikter om politik och Bettinas roll är mestadels att lyssna på deras historier. Därför är det naturligt att man kan höra Bettina ”hmma” väldigt ofta i programmet. Airistos stil att tala rakt till Bettina eliciterar ännu mer samtalstöd. Airisto liksom ber Bettina om att instämma i sina yttranden. Airistos intonation och direkt riktning mot åhöraren får det kännas att hon, samtidigt som hon talar, också frågade ”eller hur?” eller ”förstår du?” och Bettina reagerar ofta med uppbackande ljud eller uttryck.

Melin stöder också Airisto genom att ”hmma” och några gånger med uttrycket 'jo'. Dessa uppbackningar verkar signalera att Melin håller med eller på något sätt att han observerar Airistos tal och det som hon säger är rätt. Den här tolkningen beror delvis på det att Melin också några gånger rättar Airistos tal om hon säger något felaktigt. Melin talar långsamt och ganska tyst och därför är jag inte säker om jag har hört varje gång när han mumlar något.

Anmärkningsvärd är att jag inte en enda gång hörde Airisto uttrycka några stödljud under intervjun. Hon håller sig alldeles tyst när hon lyssnar på någon annan. Hon ler och tittar intresserad på den som talar men uppbackar väldigt sällan. Några gånger säger hon ”jo jo” men det beror på tolkning om man kan uppfatta dem som stöd eller inte eftersom de verkar ofta vara egna talturer eller åtminstone verkar det som om hon ville ta över turen. I stället för att uppbacka uttrycker Airisto hela satser och orsakar överlappande tal. Hon kommenterar till exempel Melins tal genom att säga ”det stämmer” (rad 5 i exempel 6) men det kan inte klart uppfattas som stöd eftersom hon riktar sitt uttryck till Bettina, inte till Melin som håller på att tala. I exempel 6 framgår det Airistos sätt att reagera med hela satser och elicitera samtalstöd genom att tillägga ”vet du” (rad 14) i mitten av sina satser samt Bettinas ”hmmande” och Melins sätt att uttrycka att han håller sig med (rad 18).

Exempel 6

- 01 Melin: men ja tänkte säga en sak om om hanken och den atmosfären
02 Bettina: jo
03 Melin: ah(.)eh(.) den så kallade(.) mh(.) under det kalla kriget så stalinismen
04 fick aldrig någon grepp om hankens studentkår
05 Airisto: det stämmer!
06 Melin: [jo]det det var på det sättet mycket radikala rörelse på(.) slutet av>>
07 Bettina: [aa]
08 Melin: >>60 talet 70 talet men(.) i det där(.) här fick det inget fotfäste
09 Bettina: mm
10 Airisto: och ja tror det att i hanken då för tiden studerande också de de
11 var mycket i utlandet [de] kunde tala engelska och de hade alla>>
12 Bettina: [jo]
13 Airisto: >>möjligheter att att komma ut ifrån finland och från den här
14 vet du mycket trånga atmosfären(.) vi reste inte till utlandet för att
15 säga att vi är bättre utan vi reste dit för att lära oss
16 Bettina: mm
17 Airisto: och vi lärde oss varje gång väldigt mycket
18 Melin: mm

Melin vill fortsätta diskussionen om Handelshögskolan och Bettina uppmuntrar honom att fortsätta med ordet ”jo” (rad 2) såsom hon också gör (rad 12) när Airisto talar. Bettina stöder talaren också med ljud ”aa” (rad 7) för att visa att information är ny och intressant för henne och några gånger backar upp hon genom att ”hmma” (rader 9 och 16). Varje Bettinas uppbackning faller vid TRP.

När Jutta Urpilainen talar ”stöder” Airisto hennes tal genom att säga ”ja det måste vi göra” och ” samma för dig, det förenar oss” men dessa uttryck uppfattar jag som överlappande tal. Enligt mitt tycke är de inte uppbackningar eftersom uttrycken infaller nära TRP och Jutta håller en paus för att lyssna på Airisto som om hon hade talturen.

Frekvenser med samtalstöd är följande: Bettina uttrycker 68 stödljud och 24 stöduttryck, Airisto 0 ljud och 7 uttryck samt Melin 17 ljud och 3 uttryck. Det finns en stor skillnad mellan stödmängden mellan samtalare men av det kan man också dra slutsatser om vem som talar mest.

4.3 Program 3 – Antonia Ringbom och Tobias Zilliacus

Antonia Ringbom är en konstnär, illustratör och animatör som också är känd för några barnfilmer som hon har regisserat eller skapat. Nuförtiden är hon koordinator för ett kulturcentrum i Senegal och därför reser hon också ofta till Afrika. Hon har fem barn och ett av hennes barn, skådespelare Tobias Zilliacus, är med i samtalet största delen av programmet som har inspelats vid Korpoström både ute och i en gammal stuga som ligger vid stranden och där Antonia bor. Huset hörde förut till Antonias föräldrar och är därför väldigt bekant och kär plats för både Antonia och hennes familj. Tobias kommer och hälsar på sin mor med sin fru, skådespelerska Linda Zilliacus, och deras tre barn.⁶

I början diskuterar Bettina bara med Antonia innan Tobias familj kommer till platsen. Efter det ansluter Tobias sig till samtalet. Antonias mobil ringer tre gånger under programmet och de här telefonsamtalen tar jag inte hänsyn till när jag analyserar programmet eftersom de är väldigt korta och man kan inte höra vad uppringaren säger. Antonia är huvudpersonen i intervjun, speciellt i början, men det diskuteras också mycket om Tobias barndom, liv och tankar. Egentligen är största delen av Bettinas frågor riktad till Tobias i slutet av programmet även om ämnet behandlar Antonia eller hennes familj.

---

⁶ Information finns i programmet

4.3.1 Turtagning och överlappning

Samtalet mellan Bettina, Antonia och Tobias förs i en mycket lugn stämning. I början när Bettina och Antonia sysslar ute med ved och pulkor talar de ganska ivrigt och avspänt och pratar i munnen på varandra. De kommenterar varandras uttryck och några gånger börjar Antonia svaret på Bettinas fråga innan Bettina har hunnit slutföra det. När de går in i huset blir samtalet långsammare och sker mer i tur och ordning och när de tittar på några gamla foton blir de nästan tyst. Efter att Tobias kommer till platsen sätter de sig och Bettina börjar den egentliga intervjun.

Huvudsakligen framskrider samtalet lugnt och påminner ganska mycket om en intervju där Bettina ställer frågor växelvis till Antonia och Tobias samt lyssnar medan modern och sonen svarar i tur och ordning. Den som håller ordet får tala oavbrutet, speciellt när de beskriver varandra och berättar om sina egna liv och Tobias barndom försöker ingen ta ordet. Endast några gånger blir samtalet ivrigt och Antonia och Tobias börjar tala i munnen på varandra. Då är det fråga om att minnas gamla saker, till exempel om det fanns råttor i deras hus i Hangö eller hurdan disciplin och vanor det var i stugan när morfar och mormor bodde i den. I exempel 7 illustreras en av de där punkterna när samtalet blir ivrigt. Tobias berättar om stränga regler som rådde i morföräldrarnas stuga och också Antonia vill ta del när han försöker minnas mattider.

Exempel 7

- 01 Tobias: mormor ringde med med klockan exakt halv tolv och då var det det
02 var nån sorts
03 Antonia: det hette fru[kost]
04 Tobias: [det]hette frukost men man hade ju ätit [nån lite]
05 Antonia: [alltså] morgonmål
06 Tobias: morgonmål
07 Antonia: morgonmål(.) frukost
08 Tobias: sen

4.3.2 Skratt

Samtalet vid Korpoström sker i en lugn stämning som kan sägs vara varm men lite formell. Skratt förekommer inte väldigt mycket eller åtminstone ljudstyrkan i skrattandet håller sig låg. Bettina skrattar ljudligast och synligast medan Antonia mestadels fnittrar och Tobias fnyser några gånger. Samtalsämnena behandlas ganska allvarligt och med en neutral ton och också några saker som kunde tolkas vara roliga väcker inte skratt varje gång. Tobias till exempel anser att Antonia på något sätt provocerade människor när de bodde i Hangö. Hon gjorde det inte med avsikt men Tobias konstaterar att: ”I Hangö så räckte det att man cyklade på en ljusröd cykel omkring” till vilket Bettina reagerar med ett högt skratt. Tobias tillägger: ”Men i dag är det ju alldeles skrattretande” men varken han eller Antonia skrattar eller ler.

Mest skratt förekommer det i anslutning till situationer där Tobias yngst son Theo, som är under två år gammal, gör någonting. Bettina är road när Theo inte vill gå in i huset utan bara sitta i en pulka och senare inomhus när intervjun är i gång sysslar Theo med någonting i ett hörn av rummet och fastnar mellan skåpet och stolen. De andra skrattar också lite. Bettina ser humor också i Antonias sätt att bo i en gammal stuga. ”Man skulle kunna leva lite lättare sätt också”, konstaterar hon och skrattar när hon med Antonia drar ved i pulkor till stugan och bär in dem. På väg till stugan går de på isen och när Bettinas fot sjunker ner i smält is börjar de skratta. Skrattandet fortsätter när Bettina funderar på att hon har ju isdubbar i ryggsäcken men där hjälper de inte så mycket.

Bettina ber Antonia berätta hurdant barn Tobias var. Antonia beskriver Tobias med orden ”glad men ändå allvarlig” och Tobias instämmer. Han konstaterar att han fortfarande är mer iakttagare och tänkare. ”Vi bröderna är ganska tystlåtna mellan de här pratsamma tanterna, när ni sätter i gång” säger Tobias och får Antonia och Bettina att skratta. Antonia har dock en lite annan åsikt, hon har alltid tänkt att hon själv är tystlåten. Jag tycker att gästernas beteende i hela intervjun, avslöjar att sätt att tala och uttrycka sig i vanliga samtal hos Antonias familj är inte särdeles kraftig och därför kan

man tänka att samtal med Bettina är autentisk och inte avviker från deras normala sätt att samtala.

Ingen skämtar mycket under programmet och största delen av samtalsämnena som väcker litet skratt är allvarliga. Antonia skrattar litet när hon berättar till exempel om att det fanns råttor i deras hus i Hangö och hurdant det var i Senegal när hon var där. Bettina undrar om det var varmt och skönt i Afrika och Antonia svarar: "Ja det var varmt. Och dammigt och hemskt och roligt och jobbigt och besvärligt." Antonia förhåller sig med humor också när Bettina frågar om Antonia försökte styra Tobias val när han var yngre. Antonia reagerar med att säga: "Styra? Jag?" och sedan börjar hon skratta vilket avslöjar att hon kanske försökte påverka sin sons val någon gång (se exempel 9). Skratt används också för att mjuka upp åsikter till exempel när Antonia och Bettina hämtar ved (exempel 8). Bettina tycker att den stora vedstapeln borde övertäckas för att den inte ska bli våt om det började regna (rad 1). Antonia tycker att det inte börjar regna (rad 4) och går i väg. Jag tycker att Bettina använder skrattande röst eftersom hon inte vill vara "ansiktshotande", med andra ord ifrågasätta Antonias mening. Bettina har en annan åsikt om saken men vill inte uttrycka sin åsikt starkt och mjukar upp den med skratt (rad 8) som exempel 8 visar.

Exempel 8

- 01 Bettina: man måste säkert täcka över de här på nytt sen [att inte de får inte] vatten
02 Antonia: [va sa du?]
03 Bettina: man måste säkert täcka över de här på nytt [sen de här]
04 Antonia: [nej inte] regnar det nu
05 vi får [det ser du de ska få det]
06 Bettina: [*inte regnar det nu*]
07 Antonia: inte händer det något med de
08 Bettina: *hur vet du att det inte regnar?*09 Antonia: man ser det ju
10 Bettina: jaaa(.) ska du ha mera ännu

11 Antonia: nej jag tycker det här är bra

12 Bettina: okej(.) hit om de få vatten så blir det nog så här

Antonia går i väg med ved i pulkan men Bettina stannar på platsen en stund och funderar om hon borde övertäcka vedstapeln (rad 12) men ger sen upp och går efter Antonia. I en annan situation stöder Bettina Antonia med skratt i en situation där Antonia berättar om en konstnär men tappar hans namn. Hon själv reagerar med ett kort skratt, som om hon bad om ursäkt. Bettina svarar med ett kort skratt och efter en liten paus fortsätter Antonia med sin berättelse.

Som sagt skrattar Bettina synligast och ljudligast under programmet. I början av programmet fnittrar hon 7 gånger och skrattar längre 10 gånger, medan Antonia fnittrar 8 gånger och skrattar längre 2 gånger. I samtal mellan tre personer fnittrar Bettina 9 gånger och skrattar 14 gånger, medan Antonia 16 och 7 gånger och Tobias uttrycker bara 5 fnysning och 0 längre perioder av skratt, det vill säga Tobias uppför sig ganska allvarligt men han är inte på dåligt humör eller oartig utan bara lugn och tänksam. Väldigt tystlåten är han inte för han berättar ju mycket historier men han gör det i sin egen lugn stil. Och humor har han också. Till exempel presenterar han en virkat slips i slutet av programmet och berättar grinande att Antonia har gjort den med "sina små händer". Tobias uttrycker sig ofta utan hörbara ljud och därför får han få anteckningar i kategorierna som jag tar hänsyn till i min studie.

4.3.3 Samtalstöd

I den här intervjun lyser samtalstöd med sin frånvaro om man tar hänsyn bara till Bettinas gäster. Bettina uppbackar ivrigt nästan hela tiden när Antonia och Tobias talar men man hör inte Antonia eller Tobias stöda samtalet många gånger med några ljud. Bettina "hmmar" ofta för att visa att hon lyssnar och att uppmuntra talaren att fortsätta. Det händer några gånger att Tobias berättar en historia och när han slutar sin tur uttrycker Bettina *mm* -ljud om några sekunder för att visa att Tobias har lov att fortsätta,

och så gör han också. Anmärkningsvärd är att Bettina håller sig alldeles tyst när Antonia visar henne några foton och berättar om dem. Bettina kommenterar ingenting i nästan ett par minuter fast man kunde vänta att hon skulle kommentera foton eller fråga någonting.

Antonia håller sig mestadels tyst när någon annan talar. Bara när Tobias talar om leksaksvapen som säljs för barn och hur han kan inte begripa det deltar Antonia ivrigt med att ”hmma” några gånger som att visa att hon instämmer. Tobias sätt att föra samtalet vidare är inte att han uttrycker flera stödljud utan lyssnar tyst och sedan tar han över talturen. Han ”hmmar” några gånger och mestadels verkar dessa ljud indikera att det som någon annan håller på att berätta är sant eller att han har samma åsikt om saken. I exempel 9 uttrycker Tobias med ”mm” (rad 11) att han märkte att Antonia tyckte inte om det att han gjorde värnplikten. I exemplet 9 kan också ses Bettinas fråga (rad 1) som får Antonia att skratta (rader 2 och 4) vilket jag nämnde i kapitlet 4.3.2.

Exempel 9

- 01 Bettina: försökte du styra honom?
02 Antonia: styra? jag? [oh!] ((skratt))
03 Bettina: (((skrattar)))
04 Antonia: nej hur i världen *skulle jag [försöka*]
05 Tobias: [du försökte] styra mig bara då jag
06 tänkte bli fn soldat [jag]
07 Bettina: [har] du tänkt bli det också det har jag missat
08 Tobias: ja det var(.) eh(.)
09 Antonia: sen när du gick till militär så var jag nog inte kanske så hemskt
10 imponerad>>
11 Tobias: [mm]
12 Antonia: [>>men] som jag sade

Sammantaget stöder Bettina samtalet med 17 ljud och 13 uttryck när hon samtalar endast med Antonia i början och i motsvarande grad Antonia använder 0 ljud och 3 uttryck. I samtalet med alla tre använder Bettina 26 ljud och 7 uttryck medan Antonia 4 ljud och 1 uttryck samt Tobias 6 ljud och 4 uttryck. I frekvenserna kan det klart upptäckas att Bettina, som är van vid att intervjua människor, lyssna på deras historier och uppmuntra dem att fortsätta, använder mest stödsignaler. Jag måste påpeka att i det här samtalet är mängden stöd mindre än i program 1 och 2 eftersom Antonia och Tobias är ganska tysta jämfört med Carl Öhman, Marjatta Leppänen och Lenita Airisto.

5 Sammanfattning

I analysdelen av denna studie har jag granskat några samtalsdetaljer som påverkar samtalets stämning, det vill säga turtagning och överlappande tal, skratt samt samtalstöd. I detta kapitel tolkar jag resultaten och påpekar skillnader och likheter mellan samtalsprogrammen. Jag kommenterar också möjliga skillnader eller likheter mellan kvinnor och män när det gäller de valda samtalsdragen.

Överlappande tal kan vara störande och ett tecken av dominans men det kan också visa att samtalsprogrammen är ivriga och deltar i diskussionen spontant. Därför kan det inte alltid uppfattas som störande utan det kan vara ett naturligt och trevligt fenomen i ett samtal. I tabell 1 illustreras frekvenser om alla de tre intervjuprogram som jag har analyserat med hänsyn till överlappande tal. I parenteser i tabellen står frekvenserna som förekommer i programmet 3 innan Tobias kommer med i diskussionen med Bettina och Antonia.

Tabell 1

	Talar över någon	Blir talad över
Program 1		
Bettina	19	20
Marjatta Leppänen	28	19
Carl Öhman	35	34
Program 2		
Bettina	16	13
Lenita Airisto	39	32
Ingvar S. Melin	6	9
Program 3		
Bettina	(9) 10	(10) 5
Antonia Ringbom	(10) 14	(9) 21
Tobias Zilliacus	18	16

I tabell 1 kan ses vem som oftast börjar tala när någon annan har talturen samt vem blir mest talad över. Frekvenserna avslöjar också vem som talar mest under intervjuerna. I program 1 är det klart Calle och i program 2 Lenita Airisto som talar mest men, anmärkningsvärd är att de blir också mest talad över. I program 3 finns det inte lika stora skillnader mellan samtalare men man kan dock konstatera att gästerna Antonia och Tobias talar mera än Bettina. Bettinas frekvenser varierar litet mellan olika program men om man jämför Bettinas frekvenser inom ett program med gästernas frekvenser kan man anmärka att i alla program har Bettina den minsta eller den näst minsta frekvensen när det är fråga om att någon talar över någon som har talturen. Man kunde tänka att som erfaren intervjuare försöker Bettina undvika det att hon skulle börja tala samtidigt med någon annan eller avbryta talaren.

Skratt befriar stämningen och gör samtalen avslappnad men det kan också vara ett tecken på en pinsam situation eller ett svårt samtalsämne. Tabell 2 visar mängden hörbara skratt i programmen.

Tabell 2

	Kort skratt	Långt skratt
Program 1		
Bettina	13	54
Marjatta Leppänen	20	41
Carl Öhman	25	16
Program 2		
Bettina	15	13
Lenita Airisto	19	41
Ingvar S. Melin	6	6
Program 3		
Bettina	(7) 9	(10) 14
Antonia Ringbom	(8) 16	(2) 7
Tobias Zilliacus	5	0

Mängden skratt varierar ganska mycket mellan programmen och samtalsarna. Mest skratt förekommer det i program 1 där Bettina samtalar med Marjatta och Calle. I programmet är stämningen mycket avspänd, deltagarna skämtar mycket och alla verkar vara roade. Allvarliga samtalsämnen behandlas också men oftast med glimten i ögat. Skratt verkar vara ett tecken på en befriad stämning och en gemensam glädje. I program 2 är det Airisto som skrattar absolut mest och långa perioder men de andra två deltar inte varje gång i skrattandet. Därför verkar Airistos skratt vara bara hennes vana och samtalsämnet behöver inte nödvändigtvis vara roligt eller konstigt för att elicitera skratt hos Airisto. I program 3 förekommer det inte så mycket skratt men stämningen tycks dock vara varm, det vill säga en stor mängd skratt är inte en garanti om ett avslappnat samtal eller stämning. Ett leende är ett viktigt medel för att skapa en trevlig atmosfär men det syns inte i min studie.

Samtalstöd, det vill säga uppbackning, har en viktig roll i samtal eftersom talaren kan känna att han blir åhörd om lyssnaren uttrycker några ljud som *mm* eller korta uttryck som *jo* medan den ena talar. Stöd uttrycks ofta samtidigt när någon talar men det är inte överlappande tal i det avseendet att den som stöder vill inte ta över talturen utan bara yttra att talaren blir åhörd. Tabell 3 presenterar mängden uppbackningar i de tre programmen.

Tabell 3

	Stödljud	Stöduttryck
Program 1		
Bettina	60	32
Marjatta Leppänen	27	32
Carl Öhman	8	22
Program 2		
Bettina	68	24
Lenita Airisto	0	7
Ingvar S. Melin	17	3

Program 3		
Bettina	(17) 26	(13) 7
Antonia Ringbom	(0) 4	(3) 1
Tobias Zilliacus	6	4

Frekvenserna i tabell 3 visar att Bettina uppbackar mest, speciellt använder hon stödljud och på det sättet visar hon att hon lyssnar, förstår och vill höra mera. Den höga frekvensen kan bero på att hon har lärt sig som intervjuare att uppmuntra intervjuade med uppbackande ljud eller i programmen är det Bettina som mestadels lyssnar när gästerna talar. Då är det naturligt att hon också ”hmmar” mest. Mängden stöd är beroende av samtalsgruppen eftersom i samtalet med livliga Marjatta och Calle samt Lenita Airisto förekommer det mera stöd än i en lugn diskussion med Antonia och Tobias. Skillnaderna mellan gästernas frekvenser är ganska stora vilket kanske beror på individuella vanor. Stöd som gästerna uttrycker tycks också ha ett olik syfte än Bettina har. Deras uppbackning anger oftast att de instämmer och håller med. I den här studien tar jag hänsyn bara till stöd som kan höras. I verkligheten är mängden stöd mycket större än vad de frekvenserna berättar men miner och gester, till exempel leenden och nickningar, är inte med i siffrorna.

I min studie har jag använt tre intervjuprogram som material och eftersom jag ville studera samtal kan man fråga om man fångar det naturliga språket i intervjuer och om gästerna försöker visa bara sina goda egenskaper och förändrar sitt normala talesätt samt uppförande. Eftersom *Bettina &* är ett tv-program är samtalen arrangerade och det finns ett par tv-kameror samt personal på platsen. Men meningen är att situationen skulle vara så naturlig som möjligt.

Intervjuen händer på en bekant plats för de intervjuade och samtal pågår fritt, bortsett från Bettinas på förhand planerade frågor. Men hon säger också under en intervju: ”Egentligen hade jag inte tänkt ta upp det här men jag gör det nu eftersom du berättade att...”. Några intervjuade berättar både roliga och sorgliga historier samt pinsamma drag

om sig själv och om varandra. De här faktorerna får samtalen att verka mycket autentiska. Jag har tagit i beaktande Larssons (1981) principer (se kapitel 2.1) när jag har analyserat programmen och därmed jag anser att dessa intervjuerna är lämpliga för material i en talspråkstudie. Situationen i inspelningen av tv-program är inte likadan jämfört med en inspelning som har ordnats bara för att få material för en undersökning men kan påverka samtalarnas beteende. Därför har jag observerat vilken funktion de arrangerade inspelningarna har i mitt material.

Lindström (2008:31) nämner att deltagarna inte engagerar sig i arrangerade samtal utan situationen är iscensatt och temat för samtalet förutsatt. Enligt min åsikt stämmer dessa argumenter bara delvis i Bettina & -programmen. Säkert är några frågor förutplanerade och programmet manuskriptat men en stor del av gästernas kommentarer verkar vara spontana och olika samt nya teman och samtalsämnen dyker upp då och då. Det förekommer också mycket mellanspel under intervjuerna. Ett exempel på en spontan reaktion är skratt. Gästerna skrattar ofta och försöker tala i munnen på varandra vilket troligen inte skulle hända om intervjuerna vore helt förutplanerade.

En person är samma i alla samtal, det vill säga intervjuaren Bettina men ändå är alla intervjuerna olika. Jag anser att stämningen inte är beroende av Bettina utan människor bara tenderar tala olikt. Bettina anpassar sig i viss mån i situationerna men man kan dock märka att hennes beteende är ganska lik i alla situationer, hon reagerar med skratt och ”hmmar” mycket. Men hon undviker inte sammanfallande tal så mycket som man kunde tro att intervjuaren gjorde. Också det gör situationer autentiska och informella.

Slutligen kan jag konstatera att likheterna mellan kvinnor och män när det gäller drag som jag har granskat är större än skillnaderna som Karin Milles (2008) har redovisat. Alla är individer och har också individuella vanor att samtala. Det enda drag som kan urskiljas i min studie är att kvinnor tenderar skratta mer än män. Speciellt längre perioder av skratt förekommer mycket oftare hos kvinnor än män. Det här faktumet ligger i linje med många tidigare undersökningar som till exempel Viveka Adelswärd (1999, 1991) har gjort.

6 Diskussion

I denna studie har jag fördjupat mig i några drag som är viktiga i ett samtal, det vill säga turtagning och överlappning, skratt och samtalstöd. Analysdelen beror på min tolkning av situationerna men det har genomförts med utgångspunkten i CA-metod vilket betyder att någon hypotes inte ligger i bakgrunden och analysen är fördomsfri samt förutsättningslös. Fast materialet i undersökningen består av intervjuer som har inspelats för television är omständigheterna i de arrangerade inspelningarna sådana att intervjuerna kan användas som material i en talspråksstudie. Den största nackdelen med en sådan här material är att programmen består av några avsnitt men trots detta finns det mycket samtal i programmen som ger en bra bild av diskussionen som förs under intervjuerna.

I kapitlet 3 presenterade jag närmare de valda samtalsdragen genom att hänvisa till tidigare forskningar. Det kan konstateras att många av de här samtalsdragens egenskaper förverkligas i mitt material, till exempel enligt Adelswärd (1999) händer det ofta att deltagarna talar samtidigt i ett ivrigt samtal och allt skratt är inte positivt. Samtalens oskrivna ”trafikregler” (Lehti-Eklund 2002; Lindström 2008; Norrby 1996) kan ses till exempel i turtagningen och uppbackningen eftersom turen byts vanligtvis vid TRP och samtalstöd förekommer oftast vid TRP.

Resultaten i min avhandling är intressanta men kan de vara till nytta? Green-Vänttinen (2001) har undersökt uppbackningar och nämner att resultaten kan vara nyttiga i undervisningen av svenska som främmande språk eftersom det kan vara svårt att backa upp om man inte talar sitt modersmål. Således borde samtalstöd iaktta i språkundervisning och i läroboksdialoger enligt Green-Vänttinen (2001). Detta är ett bra exempel på att hur man kan nyttja en talspråkstudies resultater.

Eftersom mitt material består av bara tre intervjuer kan man inte generalisera resultaten men de avslöjar några individuella skillnader och vanor när det gäller användning av de

valda dragen i samtal. Med en olik metod och med ett större material kunde man dra vidare slutsatser och om man tog hänsyn till bakgrunden av informanterna kunde man kanske märka några likheter eller skillnader mellan olika grupper. Ålder, social status, utbildning, kultur, kön och bosättningsort är exempel på sådana faktorer som kan påverka talesätt. Det vore också intressant att undersöka samma informanter i olika situationer och med olika samtalspartner. Förändras deras uppförande och talesätt om omgivningen och samtalsdeltagarna ändras? Som sagt, människor tenderar att tala mycket kontextberoende.

Litteratur

- Adelswärd, Viveka, 1999: *Kvinnospråk och fruntimmersprat*. Forskning och fördomar under 100 år. Stockholm, Brombergs.
- Adelswärd, Viveka, 1998: Skrattets funktion i gruppsamtal – några tankar. I: Lehti-Eklund, Hanna (red.). *Samtalstudier. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet* B:19. S. 11–20.
- Adelswärd, Viveka, 1991: *Prat, skratt, skvaller och gräl och annat vi gör när vi samtalar*. Stockholm, Brombergs.
- Bergom-Larsson, Maria, 1976: Upplevelser av förtryck. I: Adolfsson, Eva et al: *Kvinnomyter: kvinnan i produktionen och familjen, i psykologiska teorier och terapeutisk praktik, i kvinnodrömmar och frigörelsekamp*. Lund, Berlingska Boktryckeriet. S. 111–125
- Bister, Melina, 2002: *här kommer di här fördomarna in*. Om skratt och common ground i två ungdomsintervjuer. I: Lehti-Eklund, Hanna (red.). *Samtal och interaktion*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet B:22. S. 7–38.
- Bockgård, Gustav & Nilsson, Jenny (red.), 2011: *Interaktionell dialektologi*. Uppsala, Institutet för språk och folkminnen.
- Engdahl, Elisabet & Londen, Anne-Marie (red.), 2007: *Interaktion och kontext. Nio studier av svenska samtal*. Lund, Studentlitteratur.
- Green-Vänttinen, Maria, 2001: *Lyssnaren i fokus. En samtalsanalytisk studie i*

uppbäckningar. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 638. Studier i nordisk filologi 79. Helsingfors, Svenska litteratursällskapet i Finland.

Kekki, Marjo, 2006: *Analys av tammerforssvenska och nyköpingsvenska ungdomars inervjusvar*. Tammerfors Universitet, Avhandling pro gradu i nordiska språk.

Labov, William, 1970: *The study of language in its social context*. I: Fishman, Joshua A., 1970: Sociolinguistics. A brief introduction. Rowley. S. 152–216.

Larsson, Kent, 1981: Om arrangerade inspelningssituationer. I: *Talspråksstudier*. Gun Widmark (red). Lund, Studentlitteratur. S.11–40.

Lehti-Eklund, Hanna (red.), 2002: *Samtal och interaktion*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet B:22

Lindström, Jan, 2008: *Tur och ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm, Norstedts Akademiska Förlag.

Linell, Per, 1998: *Approaching dialogue: Talk, interaction and context in dialogical perspectives*. Amsterdam, Benjamins.

Londen, Anne-Marie, 1995: Samtalsforskning. En introduktion. I: *Folkmålstudier* 36. S.11–52.

Malmberg, Anna, 1985: *Manlig och kvinnlig samtalsmiljö – finns det?* Fums rapport nr 128. Uppsala, Uppsala universitet.

Milles, Karin 2008: *Jämställt språk. En handbok i att skriva och tala jämställt*. Falun, Norstedts Akademiska Förlag.

- Milles, Karin 2003: *Kvinnor och män i möte. En samtalsanalytisk studie av interna arbetsmöten*. Stockholm, Almqvist & Wiksell International.
- Nordenstam, Kerstin, 1998: *Skvaller*. Uppsala, Hallgren & Fallgren.
- Nordenstam, Kerstin, 1996: *Skvaller i kvinnliga och manliga gruppsamtal*. Meddelanden från Institutionen för svenska språket 12. Göteborg, Göteborgs universitet.
- Nordenstam, Kerstin, 1994: *Korpus Gruppsam Materialpresentation*. Meddelanden från Institutionen för svenska språket 4. Göteborg, Göteborgs universitet.
- Nordenstam, Kerstin, 1987: *Kvinnlig och manlig samtalsstil*. Färsk Forsk. Institutionen för nordiska språk. Göteborgs universitet.
- Nordin, Kerstin, 1980: *Manligt och kvinnligt i talat offentligt språk*. Fums rapport nr 83. Uppsala universitet.
- Nordman, Lieselott, 2002: Överlappningar i samtal mellan läkare och patient. I: Lehti-Eklund, Hanna (red.). *Samtal och interaktion*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet B:22. S. 149–186.
- Norrby, Catrin, 2010: *Introduktion till sociolingvistik*. Falun, ScandBook AB.
- Norrby, Catrin, 1996: *Samtalsanalys. Så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund, Studentlitteratur.
- Nylund, Mats, 2000: *Iscensatt interaktion. Strukturer och strategier i politiska mediesamtal*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 622. Helsingfors, Svenska litteratursällskapet i Finland.

Trudgill, Peter, 2000: *Sociolinguistics. An introduction to language and society*. 4 uppl.
London, Penguin books.

Elektroniska källor

Iltalehti:

http://www.iltalehti.fi/uutiset/2011061013873812_uu.shtml

Ex-ministeri löytyi kuolleen eduskunnasta (1.3.2013)

SVESTRA:

<http://www.nord.helsinki.fi/svestra/svestra.html>

Finlandssvenska samtalsstrategier SVESTRA (25.4.2003)

YLE:

<http://yle.fi/svenska/oftafragat.php?id=7141>

Ofta frågat om Yle Arenan (20.3.2010)

Yle Arenan:

<http://arenan.yle.fi>

(20.3.2010)